

Sivistysvaliokunta

Kulttuuripoliittinen selonteko

JOHDANTO

Vireilletulo

Kulttuuripoliittinen selonteko (VNS 8/2024 vp): Asia on saapunut sivistysvaliokuntaan mietinnön antamista varten. Asia on lisäksi lähetetty maa- ja metsätalousvaliokuntaan, talousvaliokuntaan ja ympäristövaliokuntaan lausunnon antamista varten.

Lausunnot

Asiasta on annettu seuraavat lausunnot:

- talousvaliokunta TaVL 9/2025 vp
- ympäristövaliokunta YmVL 2/2025 vp
- maa- ja metsätalousvaliokunta MmVL 8/2025 vp

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- ylijohtaja Riitta Kaivosoja, opetus- ja kulttuuriministeriö
- neuvotteleva virkamies Kimmo Aulake, opetus- ja kulttuuriministeriö
- hallitusneuvos Anna Vuopala, opetus- ja kulttuuriministeriö
- kulttuurin ja luovien alojen suurlähettiläs Paula Parviainen, ulkoministeriö
- johtava asiantuntija Marianne Selkäinaho, maa- ja metsätalousministeriö
- erityisasiantuntija Eero Salojärvi, liikenne- ja viestintäministeriö
- teollisuusneuvos Mikko Huuskonen, työ- ja elinkeinoministeriö
- johtava asiantuntija Sanna Kyyrä, työ- ja elinkeinoministeriö
- osastopäällikkö Annakaisa Iivari, sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö
- erityisasiantuntija Annukka Lyra, ympäristöministeriö
- erityisasiantuntija Mari Aro, Turvallisuuskomitea
- väitöskirjatutkija Alexander Thesleff, Helsingin yliopisto
- projektipäällikkö Julia Heikkinen, Oulun ammattikorkeakoulu
- TKI-johtaja Noora Jansson, Oulun ammattikorkeakoulu
- rehtori Kaarlo Hildén, Taideyliopisto
- johtaja Kaisa Rönkkö, Taiteen edistämiskeskus
- kulttuurin tutkija, tuntiopettaja Kaisa Murtoniemi, Tampereen yliopisto
- professori Charlotta Wolff, Turun yliopisto
- kulttuurijohtaja Mari Männistö, Helsingin kaupunki

Valiokunnan mietintö SiVM 5/2025 vp

- kulttuurijohtaja Sami Ylisaari, Oulun kaupunki
- erityisasiantuntija Johanna Selkee, Suomen Kuntaliitto
- johtaja Johanna Tuukkanen, Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore
- johtaja Lasse Saarinen, Suomen elokuvaseätiö sr
- toimitusjohtaja Susanna Pettersson, Suomen Kulttuurirahasto sr
- toimitusjohtaja Sören Lillkung, Svenska kulturfonden
- toiminnanjohtaja Laura Kuulasmaa, Audiovisual Producers Finland — APFI ry
- toiminnanjohtaja Matti Numminen, Avate Audiovisuaalisen alan tekijät ry
- tutkimusneuvonantaja Petri Rouvinen, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA
- pääsihteeri Hanna Kosonen, Forum Artis ry
- johtaja Sari Aalto-Setälä, Gramex äänitemusiikin tekijänoikeusjärjestö ry
- puheenjohtaja Ilkka Taipale, HUS Taidetoimikunta
- toimitusjohtaja Valtteri Niiranen, Kopiosto ry
- pääsihteeri Rosa Meriläinen, Kulttuuri- ja taidealan keskusjärjestö KULTA ry
- toiminnanjohtaja Tommi Nilsson, Kuvasto visuaalisen alan taiteilijoiden tekijänoikeusjärjestö ry
- edunvalvontajohtaja Lauri Kaira, Luovan työn tekijät ja yrittäjät ry
- puheenjohtaja Markus Nordenstreng, Music Finland ry
- toiminnanjohtaja Niina Vettensola, Sanasto ry
- asiantuntija Paula Tuovinen, Sivistysala ry
- pääsihteeri Arja Lukin, Suomen Arkkitehtiliitto SAFA ry
- johtaja Kalle Nieminen, Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra
- toimitusjohtaja Petra Havu, Suomen museoliitto ry
- toimitusjohtaja Kaisa Paavolainen, Suomen Teatterit ry
- edunvalvontapäällikkö Iris Suomela, Säveltäjäin Tekijänoikeustoimisto Teosto ry
- toimitusjohtaja Liisa Suvikumpu, Säätiöt ja rahastot ry
- toiminnanjohtaja Viivi Seirala, Taiteen perusopetusliitto TPO ry
- professori Alf Rehn

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- valtiovarainministeriö
- Aalto-yliopisto
- Kansallinen audiovisuaalinen instituutti
- Kansallisarkisto
- Kansalliskirjasto
- Museovirasto
- Suomen kansallismuseo
- Suomen kansallisoppera ja -baletti
- Suomen Kansallisteatteri
- Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto
- Innovaatorahoituskeskus Business Finland
- Yleisradio Oy
- Maakuntaliittojen yhteistyöelin
- Kansallisgalleria
- Saamelaismuseum Siida
- hallituksen puheenjohtaja Erkki Puumalainen, Suomen Luova Talous (SULT) ry

Valiokunnan mietintö SiVM 5/2025 vp

- Finland Festivals ry
- Finlands svenska författareförening rf
- Finlands Svenska Skådespelarförbund r.f.
- Koulukinoyhdistys ry
- LiveFIN ry
- Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry
- Musiikin luova alkutuotanto
- Näyttelijäliitto ry
- Sirkuksen ja tanssin tiedotuskeskus ry
- Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ry
- Suomalaisuuden Liitto ry
- Suomen Filmikamari ry
- Suomen Kirjailijaliitto r.y.
- Suomen kirjastoseura ry
- Suomen kulttuuri- ja tiedeinstituutit ry
- Suomen Kustannusyhdistys r.y.
- Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry
- Suomen lastenkulttuuriliitto ry
- Suomen Musiikintekijät ry
- Suomen musiikkineuvosto
- Suomen Sinfoniaorkesterit ry
- Suomen Taiteilijaseura ry
- Suomen tanssi- ja sirkustaiteilijat ry
- Suomen tietokirjailijat ry
- Svenska litteratursällskapet i Finland rf
- Yksityiset keskusarkistot ry

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Valiokunta pitää käsiteltävänä olevaa kulttuuripoliittista selontekoa tervetulleena avauksena kulttuuripolitiikan toimien suuntaamiseksi vuoteen 2040 mennessä. Selonteko on laadukkaasti ja laajasti valmisteltu politiikkaohjelma, jota muut toimialakohtaiset strategiat täydentävät, kuten ympäristövaliokunnankin lausunnossa on todettu (YmVL 2/2025 vp).

Sivistysvaliokunta aloitti kulttuuripoliittisen selonteon käsittelyn 27.2.2025 pidetyllä julkisella kuulemisella, jonka jälkeen valiokunta on kuullut lukuisia eri tahoja. Valiokunta korostaa asiantuntijalausunnoissa todettuun yhtyen, että kulttuuri ei ole yhteiskunnan erillinen saareke, vaan peruskallio, jonka päälle yhteiskuntamme monilta osin rakentuu. Kulttuurilla ja taiteella on paitsi itseisarvo myös monia positiivisia vaikutuksia ihmisten terveyteen ja hyvinvointiin sekä yhteisten arvojemme vaalimiseen. Taide ja kulttuuri lisäävät vuoropuhelua eri ihmisryhmien välillä sekä tukevat integraatiota ja yhteisöllisyyttä. Kulttuurilla sekä luovilla aloilla yleisemminkin on myös taloudellinen merkitys ja siihen liittyvää hyödyntämätöntä potentiaalia. On huomattava myös, että geopolitiisesti epävarmoina aikoina taiteella ja kulttuurilla on kansakunnan henkistä kestä-

Valiokunnan mietintö SiVM 5/2025 vp

vyytä ja yhteenkuuluvuutta ylläpitävä vaikutus. Senkin vuoksi on tärkeää, että suomalainen kulttuurielämä pysyy vakaalla perustalla ja henkisen huoltovarmuuden takaajana.

Valiokunta on tarkastellut selontekoa sen tarkoituksen mukaisesti eteenpäin katsoen ja tuo tässä mietinnössä esille näkemyksiään selonteon toimeenpanosuunnitelman valmistelussa huomioon otettaviksi.

Kulttuurin kestävä perusta ja kukoistava toimintaympäristö

Laaja kulttuurikäsitys

Kulttuuripoliittisella selonteolla vahvistetaan yhteistä ymmärrystä taiteen ja kulttuurin merkityksestä. Kulttuuri on ymmärretty siinä laajasti siten, että se muodostaa yhteiskunnalle tai sosiaaliselle ryhmälle tunnusomaiset henkiset ja aineelliset piirteet. Valiokunta pitää kulttuurin laaja-alaista käsitystä kannatettavana ja katsoo, että sen tulisi olla selonteossa esitettyä laajempi. Esimerkiksi kulttuuriperintö tulisi huomioida vahvemmin. Kulttuuriperintö tulee nähdä myös itseisarvoisena voimavarana, eikä vain kulttuurin arvoketjun raaka-aineena. Kulttuuriperintöä suojataan muun muassa julkisia instituutioita ylläpitämällä: esimerkiksi kansalliset kulttuurilaitokset muodostavat infrastruktuurin, jotka tekevät Suomesta kokoaan merkittävämmän kulttuuritoimijan.

Keskeisiä kulttuuriperintötoimijoita ovat myös arkistot ja museot. Tällaista kulttuuriperinnön roolia ei ole selonteossa riittävästi tunnistettu. Museot ovat tärkeä osa kuvataidekentän rakentamista. Niiden avulla parannetaan taiteen saavutettavuutta ja tuetaan taiteilijayhteisöjä mm. taiteen esille tuomisessa. Museoihin on kohdistettu suuria julkisia investointeja, joilla on tuettu edelleen aluetaloutta esimerkiksi osana kulttuurimatkailua sekä taiteilijapolitiikkaa. Nämä investoinnit on hyvä ottaa hyötykäyttöön mahdollisimman täysimääräisesti.

Arkistot ovat jääneet selonteossa vähäiselle huomiolle. Omaehtoisena toimintana arkistoja ei ole tuotu esille ollenkaan. Valiokunta pitää tärkeänä, että asiakirjallisen aineiston merkitys ja turvaaminen huomioidaan selonteon toimeenpanotyössä esimerkiksi osana kulttuurin tulevaisuuskestävää perustaa (selonteon luku 3.1). Valiokunta kiinnittää huomiota myös arkistojen mahdollisuuksiin huolehtia kulttuuriperinnön digitalisaation toteuttamisesta. Se on tärkeä keino turvata kulttuurin saavutettavuutta ja elinvoimaisuutta. Selonteon toimeenpanosuunnitelman valmistelussa on tarpeen selkeyttää myös digitaalisen kulttuuriperinnön ja datapohjaisen yleisösuhteen käsitteiden määrittelyä.

Museoiden ja arkistojen ohella selonteon toimeenpanossa tulee huomioida muutkin kulttuurin ja sen esille tuomisen siltarakentajina toimivat tahot. Tällaisia ovat galleristit, kuraattorit, agentit, tuottajat, kääntäjät, taittajat ynnä muut vastaavat toimijat. Nämä tekevät usein näkymätöntä työtä taiteilijoiden teosten näkyville saamiseksi. Samalla ne tukevat kulttuurin arvoketjua siten, että luovan alan tekijät voivat keskittyä siihen osaan, jossa he voivat luoda arvoa eniten.

Valiokunta korostaa edellä todetun lisäksi kirjastojen merkitystä. Ne ovat keskeinen toimija kulttuurin alueellisen tasa-arvon ylläpitämisessä. Kattava kirjastoverkko tarjoaa kaikille mahdolli-

Valiokunnan mietintö SiVM 5/2025 vp

suuden tutustua kulttuurin eri alueisiin, saada tietoa ja viihdettä, kehittää luovuutta sekä tuntea osallisuutta yhteiskunnassa.

Valiokunta kiinnittää ympäristövaliokunnan lausuntoon (YmVL 2/2015 vp) yhtyen huomiota siihen, että kulttuuriympäristöjen säilyminen kulttuurin perustana koko maassa vaatii jatkuvaa panostusta. Kulttuuriympäristön vaalimisella on tärkeä merkitys taloudellisesti, kulttuurisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti kestäväen yhteiskunnan luomisessa. Sen tulee rakennusperinnön ja -suojelun ohella olla mukana selonteon toimeenpanotyössä. On tärkeää, että jatkotyössä otetaan huomioon vuosille 2022—2035 tehty Suomen arkkitehtuuripoliittinen ohjelma. Rakennusperinnöstä ja olemassa olevasta rakennuskannasta tulee huolehtia pitkäjänteisesti ja suunnitelmallisesti huomioimalla myös maaseudut ja harvaan asutut alueet. Tämän onnistumiseksi korjaus- ja perinnerakentamisen osaajien riittävyys tulee turvata.

Kulttuuria syntyy myös ei-ammattimaisena toimintana. Se on yhteisöjä ja yksilöitä voimaannuttavaa toimintaa, jolla luodaan yhteisöllisyyttä ja tuotetaan paikallista kulttuuritoimintaa. Kokonaisuuteen liittyy myös ihmisten luontosuhde, joka selonteossakin on huomioitu muun muassa tuomalla esille, että kulttuuri tukee ihmisten luontosuhteen kehittymistä, jotta hyvinvoiva luonto säilyy kulttuuriperintönä tulevaisuuteen. Kulttuuriperintö voi olla myös aineetonta sisältäen perinteet, tavat ja uskomukset. Valiokunta pitää tärkeänä maa- ja metsätalousvaliokunnan lausuntoon (MmVL 8/2025 vp) viitaten, että myös kansallinen ruokakulttuuri ja siihen liittyvät kotimaassa kasvatetut ja luonnon tarjoamat puhtaat raaka-aineet tunnustetaan kulttuurin osaksi.

Kulttuurin monialaisuus

Kulttuuri ulottuu useille hallinnonaloille. Selonteko osoittaa tarpeen nykyistä syvemmälle yhteisymmärrykselle ja yhteistyölle eri politiikanalojen, ministeriöiden ja muiden hallintorakenteiden välillä. Selonteon pohjalta tehtävät päätökset koskettavat useimpia yhteiskuntapolitiikan sektoreita ja ajankohtaisia kysymyksiä. Valiokunta pitääkin myönteisenä, että selonteossa on kiinnitetty huomiota suomalaisen kulttuuripoliitiikan poikkihallinnollisuuteen ja esitetty myös uusia rakenteita sen vahvistamiseksi. Eri sektoreiden politiikkatoimet täydentävät toisiaan.

Kulttuuri, luonto ja ympäristö ovat tiiviissä vuorovaikutuksessa. Selonteossa on unohdettu metsästyks-, kalastus- ja eränkäyntikulttuurin merkitys, erityisesti metsästyksseurojen ja kalastuskuntien rooli kulttuurin vaalijoina ja kyläyhteisöjen tukijoina. Näillä toimijoilla on tärkeä asema harvaan asuttujen alueiden elämäntavan ja harrastusten ylläpidossa. Lisäksi selonteossa ei ole käsitelty perinteisten jokaisenoikeuksien ja luonnossa liikkumisen merkitystä suomalaisten luontosuhteelle eikä metsästyskoirien tai muiden perinteiden roolia, jotka on tärkeä huomioida osana kulttuuripoliittista selontekoa. Valiokunta katsoo, että erilaiset luontoon ja eränkäyntiin liittyvät perinteet kuuluvat aineettomaan kulttuuriperintöön.

Erillisistä toiminnoista tulee tähdätä strategisempaan kehittämiseen ja vahvempiin rakenteisiin, joilla luodaan yhteisiä tavoitteita. Moninaisuuden tulee elää erityisesti kulttuurin sisällöissä ja muodoissa eikä niinkään hallinnossa ja tukirakenteissa. Kulttuurialan toimijoiden keskinäisellä ja eri hallinnonalojen rajat ylittävällä yhteistyöllä sekä TKI-kumppanuuksilla lujitetaan ja monipuolistetaan myös kulttuurin arvoverkkoja.

Valiokunnan mietintö SiVM 5/2025 vp

Kulttuurihyvinvointi. Poikkihallinnollisesta toiminnasta selonteossa on tuotu esille muun muassa kulttuurihyvinvoinnin toimintamallit, joilla kulttuuri, taide ja taidelähtöiset menetelmät on sisällytetty osaksi hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä sekä sosiaali- ja terveyshuoltoa. Kuten selonteossa on todettu, taiteella ja kulttuurilla on tutkitusti myönteinen vaikutus ihmisten hyvinvointiin, terveyteen ja osallisuuteen.

Hyvinvoinnin edistäminen on sekä kuntien että hyvinvointialueiden lakisääteinen tehtävä. Valiokunta pitää lausuntoonsa SiVL 1/2025 vp viitaten kannatettavana selonteon ehdotusta, jonka mukaan kulttuurin hyvinvointivaikutusten hyödyntämiseen liittyvä moniammatillinen erityisosaaminen vakiinnutetaan osaksi kaikkien hyvinvointialueiden toimintaa. Siinä on hyvä ottaa huomioon jo tehdyn työn onnistumiset. Tällaisesta on esimerkkinä opetus- ja kulttuuriministeriön sekä sosiaali- ja terveysministeriön kulttuurin ja hyvinvoinnin monialainen edistämistyö. Monialainen yhteistyö tarjoaa mahdollisuuden myös hyödyntää resursseja tarkoituksenmukaisesti ja selkeyttää kuntien ja alueiden kulttuurihyvinvointityön tehtävänjakoa. Kulttuurihyvinvoinnin edistämisessä tärkeä rooli on myös kolmannella sektorilla, joka tulee pitää toiminnassa ja sen kehittämisessä mukana. On huomattava, että kulttuuri on myös kaikissa työympäristöissä merkittävä työhyvinvointia edistävä tekijä.

Kulttuuriala tuottaa henkisen hyvinvoinnin näkökulmasta keskeisiä palveluja, joiden kehittäminen on olennaista mielekkään elämän, työn tuottavuuden ja myönteisen yhteiskuntakehityksen kannalta. Polarisatio, eriarvoistumiskehitys, demokratian rapautuminen, luontokato, ilmastonmuutos ja ulkopoliittisten jännitteiden kasvu voivat heikentää tulevaisuususkoa. Yhteiskunnalliset haasteet korostavatkin kulttuurin keskeistä roolia vaikeiden kysymysten käsittelyssä ja positiivisten näköalojen luomisessa.

Valiokunta korostaa, että lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja osallisuuden edistämisestä kulttuurin avulla tulee huolehtia riittävän vaikuttavin toimenpitein. Valiokunta pitää kannatettavana selonteon toimenpidettä laatia lasten ja nuorten hyvinvointia ja osallisuutta koskeva toimenpideohjelma ja toteaa, että toimenpideohjelman sisältö on hyvä sovittaa yhteen muiden hallituskauden aikana laadittujen lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyvien toimenpideohjelmien kanssa.

Kulttuuri osana taloudellista toimeliaisuutta. Valiokunta pitää myönteisenä, että selonteossa on käsitelty kulttuurin talous- ja elinkeinopoliittisia ulottuvuuksia kattavasti. Selonteko tarjoaa hyvän lähtökohdan vahvistaa luovien alojen asemaa osana suomalaista elinkeinopolitiikkaa ja osana kasvavaa teollisuuden alaa. Luovilla aloilla on myös elinvoimaa ja työtä sekä alueellista veto- ja pitovoimaa lisäävä merkitys. Edellä mainitut tekijät tulisikin huomioida suomalaisessa talouspolitiikassa ja teollisuuspolitiikassa (ks. SiVL 5/2025 vp) nykyistä paremmin.

Talousvaliokunnan lausunnossa (TaVL 9/2025 vp) ja valiokunnan saamassa asiantuntijalausunnossa on tuotu esille, että kulttuurin ja luovien alojen kasvuun ja kilpailukykyyn vaikuttavaa potentiaalia ei ole Suomessa ymmärretty eikä hyödynnetty riittävästi. Selonteossa on kuvattu kattavasti kulttuurin arvoketju, jossa jokainen osa vahvistaa kulttuurin arvoa ja vaikuttavuutta. OECD:n vuonna 2022 julkaisemassa raportissa on osoitettu kulttuurin ja luovien alojen vahvuus merkittävänä työllistäjänä ja talouden veturina. Niillä on myös vahva kasvupotentiaali. Luovilla aloilla panostuksen skaalautuminen on merkittävää myös Suomessa. Ala on jo suurempi kuin

Valiokunnan mietintö SiVM 5/2025 vp

moni perinteinen teollisuudenala (BKT-osuus 3,1 % vuonna 2022). Kulttuuri- ja luovat alat kasvattavat kansantalouden kokoa ja arvonalisää.

Valiokunnan näkemyksen mukaan kulttuuri- ja luovien alojen taloudellinen potentiaali tulisi tunnistaa entistä enemmän investointikohteena ja arvon luoja. Samoin alan liiketoimintaedellytyksiin panostaminen tulee nähdä kannattavana ja kasvua luovana investointina. Valmisteilla olevalla luovien alojen kasvustrategialla on tärkeä merkitys, ja sitä tulee toimeenpanna vuorovaikuttavasti kulttuuripoliittisen selonteon kanssa.

Kulttuurista syntyvää aineetonta omaisuutta ei ole Suomessa hyödynnetty riittävästi. Asiantuntijalausannon mukaan pörssi-arvoltaan maailman suurimpien yritysten liiketoiminta perustuu suurimmalta osin aineettomaan arvonaluontiin, kuten tietoon, osaamiseen, luovuuteen, patentteihin, tekijänoikeuksiin, muotoiluun ja parempaan palvelukokemukseen. Luovilla aloilla on keskeinen rooli näiden aineettomien arvojen tuottamisessa. Valiokunnan näkemyksen mukaan tässä kasvussa mukana oleminen edellyttää, että luovien alojen roolia innovaatio- ja elinkeinopolitiikassa vahvistetaan. Asiantuntijalausunnossa on tuotu esille myös se, että luovan osaamisen merkitys korostuu TKI-politiikassa, kun taloudellinen lisäarvo yhä enenevästi muodostuu aineettomien investointien tuottona.

Suomessa on ollut vaikeaa hyödyntää aineetonta omaisuutta muun muassa siksi, että sitä ei juurikaan ole kyetty arvottamaan ja hyödyntämään yritysten rahoituksen vakuutena. Vaikeudet kytkeytyvät yksityisen rahoituksen saamisen ohella erilaisten tukien hakemiseen. Valiokunta kannattaa selonteon esitystä luoda yhteiset periaatteet aineettoman pääoman arvottamiseksi sekä alan yritysten ja rahoittajien välisen vuoropuhelun lisäämiseksi. Valiokunta korostaa talousvaliokunnan lausuntoon (TaVL 9/2025 vp) viitaten luovien alojen aineettomiin oikeuksiin liittyvän innovaatio toiminnan parempaa tunnistamista ja kehittämistä osana Business Finlandin TKI-rahoitusta.

Valiokunta pitää tärkeänä, että taidehallinto, elinkeinokeskukset, opetus- ja kulttuuriministeriö sekä työ- ja elinkeinoministeriö tekevät saumatonta yhteistyötä luovien alojen taloudellisen potentiaalin näkyväksi tuomisessa ja hyödyntämisessä. Saadun selvityksen mukaan tätä tavoitetta edistetään myös luovan talouden neuvottelukunnan kasvustrategian valmistelutyössä. Siinä tavoitteena on parantaa aineettomiin tuotannontekijöihin investoimista ja niiden hyödyntämistä Suomessa. Asiantuntijalausunnossa on kiinnitetty huomiota siihen, että ilman toimivan jakelun ja markkinoinnin mahdollistamaa vientiä aineettoman omaisuuden luomiseen tehtyjä investointeja on vaikea muuntaa taloudelliseksi arvoksi. Sen vuoksi on tärkeä huolehtia myös kulttuuriviennin edellytyksistä pitkäjänteisesti ja tavoitteellisesti.

Kulttuurin saatavuus ja saavutettavuus

Kulttuurin kestävä perusta edellyttää, että sen saatavuudesta ja saavutettavuudesta huolehditaan riittävin toimenpitein. Valiokunnan näkemyksen mukaan kyseisissä toimissa tulee tunnistaa paitsi kulttuurin ja taiteen alakohtaiset erityispiirteet myös alueelliset ja paikalliset ominaispiirteet sekä niiden eroavaisuudet ja yhdenvertaisuus. Nämä tekijät vaikuttavat myös kulttuurin ja taiteen tekijöiden edellytyksiin tehdä työtään ja luoda ihmisille mahdollisuuksia nauttia kulttuurista ja siihen liittyvistä sivistyksellisistä oikeuksista.

Valiokunnan mietintö SiVM 5/2025 vp

Valiokunta korostaa, että kulttuurin saatavuudesta ja saavutettavuudesta tulee huolehtia koko maan kattavasti kiinnittämällä erityistä huomiota harvaan asuttuihin alueisiin, joilla taiteen ja kulttuurin tekijöiden toiminta- ja työllistymismahdollisuudet ja niiden myötä yleisön pääsy kulttuuripalveluiden äärelle voivat olla muuta maata vaikeampia. Maaseutujen kulttuuritoiminnan kehittämisessä merkittävässä asemassa ovat yhdistykset. Monipuolisella kansalaistoiminnalla ylipäättään on tärkeä merkitys kulttuurin tuottamisessa. Kulttuurin tekemisen ja siitä nauttimisen edellytyksiä varmistettaessa tulee huomioida sekä suomenkielisten että ruotsinkielisten ihmisten tarpeet ja kulttuuripalvelujen järjestämisen mahdollisuudet lähipalveluperiaatteen mukaisesti. Tärkeää on kiinnittää huomiota myös saamelaiskulttuurin ylläpitämiseen ja edistämiseen.

Kuten selonteossakin on todettu, monimuotoinen ja saavutettava kulttuuri on jokaisenoikeus. Kulttuuri kuuluu kaikille ihmisille taustasta riippumatta. Kulttuurin saavutettavuutta tulee parantaa myös sairaaloissa ja hoitolaitoksissa. Hoitoympäristöt eivät ole taiteen väliaikainen sijoituspaikka, vaan parhaimmillaan ne ovat ympäristöjä, joissa taide pääsee oikeuksiinsa ja saa mahdollisuuksia uudenlaisten näkökulmien avaamiseen.

Kasvatus ja koulutus osana kulttuuritoiminnan perustaa ja tulevaisuutta

Sivistys on toimivan yhteiskunnan perusta, ja kulttuuri on olennainen osa sitä. Selontekoon sisältyvä tavoite jokaisen oikeudesta osallistua taiteen ja kulttuurin tekemiseen ja kokemiseen tulee toteutua mahdollisimman täysimääräisesti. Tavoite tukee väestön sivistyksellisten oikeuksien toteutumista ja on myös edellytys kulttuurin alojen kasvulle. Valiokunnan näkemyksen mukaan harrastamisen, kasvatuksen, koulutuksen ja aktiivisesti kulttuurielämään osallistuvan yleisön näkökulmien tulisi näkyä selonteon toimeenpanossa esitettyä vahvemmin ja systemaattisemmin. Kulttuurin toteutuminen ja ylläpitäminen sivistyksellisten oikeuksien turvaamiseksi edellyttävät pitkäjänteistä työtä lasten kulttuurikasvatuksesta lähtien.

Jokaisella lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua taiteen perusopetukseen ja harrastustoimintaan perheen varallisuudesta riippumatta. Kulttuurin tulee olla saavutettavaa myös haavoittuvassa asemassa oleville lapsille ja nuorille. Kulttuurikasvatuksella turvataan sivistystä, lukutaitoa, yleistä hyvinvointia ja yhteiskunnan resilienssiä sekä ohjataan lapsia ja nuoria aktiiviseen yhteiskunnan jäsenyyteen. Kulttuuripoliittisen selonteon jatkotyössä tuleekin huomioida pitkäjänteinen taide- ja kulttuurikasvatus myös osana tulevaisuustaitojen harjaannuttamista edellä mainittujen tekijöiden lisäksi. On luotava malleja, joiden avulla perheen varallisuudesta riippumatta pitkäjänteiset kulttuuri- ja taideharrastukset ovat lapsille mahdollisia. On huomattava, että kulttuuritaitojen kehittämisen rinnalla lapset tulee nähdä myös kulttuurin kokijoina ja tekijöinä.

Selonteossa on todettu, että koulu on Suomen suurin kulttuurilaitos. Taide- ja kulttuurikasvatuksen vahvistaminen tapahtuu siellä osana opetussuunnitelman mukaista toimintaa kaikkien lasten ja nuorten osallisuutta vahvistaen. Taide- ja kulttuuritoiminnalla tuetaan myös opettajien ja kasvattajien kasvatus- ja opetustyötä. Valiokunta yhtyy selonteossa esitettyyn tavoitteeseen edistää suunnitelmallisesti kulttuurialan sekä taidekasvatuksen ja opetuksen toimijoiden välistä yhteistyötä, johon julkiset ja yksityiset toimijat osallistuvat.

Valiokunnan näkemyksen mukaan kulttuurin mahdollisuuksia tulee tarkastella myös eri koulutusasteiden näkökulmasta. Taidekasvatus ja taidealojen koulutus ovat kulttuurin perusta ja samal-

Valiokunnan mietintö SiVM 5/2025 vp

la ne ovat tulevaisuuden rakentajia. Valiokunta pitää myönteisenä, että selonteossa on kiinnitetty huomiota lukutaidon tärkeyteen merkitykseen, mutta kiinnittää huomiota siihen, että selonteossa ei ole käsitelty muita kulttuurisen osallistumisen kansalaistaitoja. Asiantuntijalausunnon mukaan esimerkiksi laulun ja soiton tukeminen edistää taiteelliseen ilmaisuun ja luovuuden ohella myös oppimisen yleisiä valmiuksia ja antaa näin keinoja harjaannuttaa kognitiivisia ja motorisia taitoja sekä keskittymiskykyä. On tärkeää, että toimeenpanosuunnitelmassa huomioidaan monipuolisesti eri toimet, joilla voidaan vahvistaa kaikkien väestöryhmien osallisuutta taidekasvatukseen ja -harrastukseen.

Kulttuurin edistämistyön osaksi tulee ottaa myös mediataitojen, kuten medialukutaidon, kehittäminen kansallisten mediakasvatuslinjausten mukaisesti. Valiokunta tuo esille aikaisempaan lausuntoonsa SiVL 2/2024 vp viitaten, että dis- ja misinformaatioon perustuva informaatiovaikuttaminen horjuttaa pahimmillaan yhteiskunnan koossa pitävää luottamusta. Medialukutaito on keskeinen keino vahvistaa yhteiskunnan turvallisuutta ja toimivaa demokratiaa. Lisäksi medialukutaidon edistäminen luo pohjaa koko yhteiskunnan kriisinsietokyvylle.

Tutkimus ja tietoperusta

Tieto on osa kulttuurin arvoketjun perustaa. Tiedon kertyminen edellyttää kulttuurin ja taiteen tutkimusta sekä taiteellista tutkimusta. Saadun asiantuntijalausunnon mukaan suomalaiset yliopistot ovat kansainvälisesti tunnustettuja edelläkävijöitä taiteellisen tutkimuksen kehittämisessä. Taiteellinen tutkimus ei välttämättä tarkastele taidetta itseään, vaan se voi käsitellä myös muihin aloihin liittyviä ilmiöitä ja asioita taiteen keinoin. Nämä tarkastelun kohteet nousevat usein eri tieteenalojen reuna-alueilta. Taiteellinen tutkimus pyrkii herättämään keskustelua yleisön kanssa. Se vaatii syvällistä ja ammattimaista taiteen tekemisen ymmärtämistä.

Valiokunta toteaa, että kulttuurialaa koskevan ajantasaisen tutkitun tiedon kartuttaminen edellyttää riittävää tilastotietoa ja mahdollisuuksia sen tutkimukselliseen hyödyntämiseen. Tämä tulee varmistaa riittävällä resursoinnilla ja oikealla työnjaolla. Tiedon tarve kytkeytyy kulttuurin tutkimuksen ohella selonteon toimeenpanossa hyödynnettävän tiedon tuottamiseen. Esimerkiksi kun tehdään päätöksiä kulttuurin paikallisen ja alueellisen saatavuuden ja saavutettavuuden toimeenpanosta, tarvitaan ajantasaista tietoa kulttuurin tilasta Suomen eri kunnissa ja alueilla. Tutkittua tietoa tarvitaan selonteon toimeenpanon valmistelun lisäksi sen toteutumisen, vaikutusten ja vaikuttavuuden arviointiin.

Rahoitus

Kulttuurin rahoituksesta huolehditaan yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Kuten selonteossa on todettu, valtion ja kuntien yhteinen tuki kulttuurille on yli 2 miljardia euroa vuodessa. Eniten kulttuuria rahoittavat kotitaloudet, noin 5 miljardilla eurolla vuosittain. Myös säätiöillä ja yrityksillä on keskeinen rooli kulttuurin rahoittamisessa. Siten Suomi ei ole yhden mallin maa. Julkinen tuki on tärkeä vipuvoima yksityisen rahoituksen kasvattamiseksi. Se muun muassa luo edellytykset korkealaatuiselle taiteelle, joka houkuttelee yleisöä ja kasvattaa lipputulota.

Valiokunnan näkemyksen mukaan pyrkimykset nostaa kulttuurin ja luovien alojen BKT-osuutta ja vahvistaa alojen julkista rahoitusta ja rakenteita sekä lisätä rahoituksen ennakoitavuutta ja pit-

Valiokunnan mietintö SiVM 5/2025 vp

käjänteisyyttä ovat olennaisia, jotta kulttuuriala pystyy voimistumaan ja kasvamaan. Vaikka julkinen talous asettaa rahoitukselle tiukat reunaehdot, pienen kieli- ja kulttuurialueen kulttuuri tarvitsee riittävän julkisen rahoituksen täydentämään yksityisen kulutuksen luomaa tuotannon taloudellista perustaa. Kyseessä on siten myös markkinapuutteen korjaaminen: vain Suomessa luodaan suomalaista kulttuuria.

Kulttuuri- ja luovien alojen toimijoiden tarpeet tulee ottaa huomioon myös valtion TKI-rahoitusta suunniteltaessa jo rahoitusinstrumenttien suunnittelun alkuvaiheessa. Tämä toteutuu parhaiten, kun suunnittelutyössä hyödynnetään mainittujen toimialojen asiantuntemusta.

Asiantuntijalausunnossa on tuotu esille EU:n rahoituksen, kuten maaseutujen toimintaan kohdistettavan CAP-suunnitelman mukaisen rahoituksen, suuri merkitys suomalaiselle kulttuuritoiminnalle. Kulttuurin rahoituksen kokonaisuudessa tulee huomioida, että EU:n osarahoittamista kulttuurihankkeista on tullut 1990-luvulta alkaen Suomen kulttuurielämää edistävä tekijä perinteisten valtiollisen ja kunnallisen kulttuuripolitiikan rinnalle.

Valiokunta toteaa, että selontekoa toimeen pantaessa on tarpeellista pohtia, miten kulttuurin eri rahoittajatahojen, kuten valtion, kuntien ja yksityisten rahoittajien, kesken saadaan luotua nykyistä pysyvämpiä ja suunnitelmallisempia yhteistyön rakenteita. Osana alan kasvun mahdollistamista vahvistetaan toimijoiden omien tulojen kasvattamista, pääomarakenteen kehittymistä sekä toteutetaan lahjoitusten verovähennysoikeus. Kulttuuritoiminnan ylläpitämiseksi tarvitsemme jatkossakin useampia rahoitusjärjestelmiä ja uusia kestäviä tapoja kulttuurin rahoittamiseen. Rahoituskokonaisuudessa on yhä tärkeämpää pystyä yhdistämään eri rahoittajien parhaat puolet. Siinä tulee huomioida alan toiminnan luonne ja sen sisällä olevien eri alojen erot sekä alueellisen tarjonnan ja kysynnän vaatimukset. Samalla tulisi löytää konkreettisia mekanismeja uusien yksityisten investointien syntymiselle. Rahoitusjärjestelmän kehittäminen edellyttää eri rahoittajatahojen keskinäistä yhteistyötä ja strategista kokonaisajattelua.

Kulttuurin tekijät

Kulttuuri rakentuu tekijöiden varaan

Kulttuurin arvoketjun elinvoima nojaa taiteilijoiden toimintaedellytysten ylläpitoon ja kehittämiseen. Ilman taiteilijoiden sekä muiden taiteen ja kulttuurin ammattilaisten toimintaa ei ole mitään, minkä varaan arvoketjun muut osat voivat rakentua. Jotta tekijät voivat määritellä työnsä lähtökohdat riippumattomasti, on tärkeää, että taiteen vapaus turvataan myös rahoitusjärjestelmissä.

Valiokunta pitää kannatettavana, että taiteilijoiden toimintaedellytysten turvaaminen on otettu yhdeksi keskeiseksi osaksi selonteon toimeenpanoa (luku 3.2). Selonteon mukaan kulttuuri- ja luovien alojen tekijöiden työmarkkina-aseman vahvistamiseksi parannetaan korvaus-, palkkio- ja sosiaaliturvajärjestelmien toimivuutta, tuetaan toimintamallien ja verkostojen kehittymistä ja arvoverkkojen nivelkohtia sekä vahvistetaan ansaintaa alusta- ja tekijänoikeustaloudessa. On tärkeää, että selonteon tavoitteissa ja toimenpiteissä tunnustetaan monenlaiset taiteen ja kulttuurin tekijät, niin luovan toiminnan ytimessä olevat taiteilijat kuin myös muut taide- ja kulttuurialojen ammattilaiset sekä eri yhteisöjen ja organisaatioiden työ taiteen ja kulttuurin kentällä.

Valiokunnan mietintö SiVM 5/2025 vp

Valiokunta korostaa, että selonteon jatkotoimiin kuuluvassa taiteilijoiden työnteon edellytysten kohentamisen valmistelussa on tärkeä hahmottaa paitsi taiteen ja kulttuurin kokonaisuus myös taiteenalakohtaiset erot. Kuten selonteossa on todettu, taiteenalat poikkeavat toisistaan huomattavastikin, mikä on vaikuttanut muun muassa eri alojen toiminta-, kehittämis- ja rahoitusrakeitteisiin. Esimerkiksi esittävän taiteen aloilla työskennellään vahvassa vuorovaikutuksessa toisten kanssa, kun taas kuvataide ja kirjallisuus ovat puolestaan niin sanottuja yksilötaiteita.

Selonteon nykytilan kuvauksessa on tunnistettu huoli taiteilijoiden toimeentulosta. Luovan alan ammattilaiset tekevät usein työtä eri työnantajille. Vapaan kentän taiteilijoiden (freelancereiden) ansiot muodostuvat vuorottelusta palkka- ja yrittäjätyön välillä, apurahoista, palkkioista, teosmyynneistä ja tekijänoikeuskorvauksista, jotka saadaan yleensä viiveellä. Tulovirtoja on vaikea ennakoita ja ne ovat epäsäännöllisiä. Freelancer-taiteilijoiden työehdoissa, tukimuodoissa ja sosiaaliturvassa on merkittäviä kehitystarpeita. Valiokunta korostaa, että niiden korjaamiseksi tulee löytää kestävät ratkaisut. Epätyypilliset työsuhteet ja moninainen tulonmuodostus sekä sosiaaliturvan nykyistä parempi sovittaminen niihin ovat tekijöitä, joilla myös turvataan luovien alojen työntekijöiden riittävyyttä ja mahdollisuuksia toimia ammattimaisesti.

On huomattava, että paitsi kulttuurialalla opiskelevien myös siellä toimivien ammattilaisten osaamisen kehittämisestä tulee huolehtia kulloistenkin osaamistarpeiden mukaisesti. Koulutuksen tulee vastata sekä tekijöiden että yritysten tarpeisiin ja elää mukana muutoksissa. Toimet, joilla vahvistetaan kulttuuri- ja luovien alojen ammattilaisten osaamista yritystoiminnassa ja taloudellisessa toiminnassa, vahvistavat oletettavasti myös toimeentuloa ja parantavat siten ansioperusteisen sosiaaliturvan tasoa silloin, kun siihen on tarvetta. Yrittäjien, alan toiminnan kehittäjien ja rahoittajien osaamista immateriaalioikeuksista ja aineettoman pääoman hyödyntämisestä tulee vahvistaa. Tekoälyn tuoma murros vaatii nopeaa sopeutumista ja täydennyskoulutusta jo lähivuosina.

Tekijänoikeudet ja teknologian kehittyminen

Tekijänoikeudet tekijän oikeusturvana. Valiokunta pitää hyvänä, että selonteossa on kiinnitetty huomiota tekijänoikeuksiin tuomalla esille muun muassa se, että teosten hyödyntämisen on aina tuotava korvaus tekijälleen. Valiokunta yhtyy selonteossa esitettyyn tavoitteeseen kehittää ja ylläpitää tekijänoikeuslainsäädäntöä ja -järjestelmää niin, että tekijöiden taloudelliset ja moraaliset oikeudet turvataan ja että lainsäädäntö ja järjestelmä tukevat oikeuksien tehokasta lisensointia ja ansaintalogiikoiden innovatiivista kehittämistä. Samoin kannatettavia ovat tavoitteet nykyistä paremmasta tasapainosta tekijänoikeuksien sopimusosapuolten välillä ja tehokkaasta oikeuksien valvonnasta.

Valiokunta painottaa, että tekijänoikeuksien suoja on varmistettava tekijöille myös tulevaisuudessa. Tekijänoikeudella on oleellinen merkitys luovien alojen tekijöiden ja yritysten ansionmuodotuksessa. Kuten asiantuntijalausunnossa on todettu, ilman vahvaa tekijänoikeutta ja sopimusvapautta ei ole olemassa kukoistavaa alusta- ja tekijänoikeustaloutta.

Tekijänoikeuden ytimen muodostaman laki-, direktiivi- ja sopimus pohjaisen yksinoikeusjärjestelmän tulee olla tekijänoikeusjärjestelmän perustana. Yksinoikeusjärjestelmää täydentävät yksilölliset ja kollektiiviset lisensointitavat ja -ratkaisut, joiden avulla turvataan oikeudenmukaiset

Valiokunnan mietintö SiVM 5/2025 vp

korvaukset oikeudenhaltijoille, suojataan panostuksia ja investointeja sekä varmistetaan erilaisen aineistojen saatavuus suojattujen aineistojen käyttäjille ja hyödyntäjille. Teosten ja muun sisällön käyttämisen tulee jatkossakin perustua sopimuksiin.

Tekijänoikeudet ja tekoäly. Tällä hetkellä erityisesti tekijänoikeuden ja tekoälyn yhteensovittaminen on vaikeaa: sääntely laahaa perässä samaan aikaan, kun tekijöillä ja muilla oikeudenhaltijoilla ei ole keinoja reagoida ilmeisiin teosten lainvastaisiin käyttötilanteisiin. Kulttuuripoliittisessa selonteossa on suhtauduttu maltillisen myönteisesti tekoälyn käyttöön luovassa toiminnassa. Selonteon mukaan kulttuuri- ja luovien alojen kasvun edistämiseksi tarvitaan erityisiä toimenpiteitä, jotka vahvistavat uusien teknologioiden hyödyntämistä ja varmistavat, että syntyvä aineeton pääoma jää kotimaahan ja tukee Suomen taloutta. Selonteossa on mainittu myös, että tekoäly on mahdollisuus laajentaa luovaa ilmaisua ja saavuttaa uusia yleisöjä, ja korostettu, että tekoäly toimii parhaimmillaan luovien prosessien vauhdittajana ja kasvun vahvistajana. Lisäksi siinä on tuotu esille, että tekoälyn hyödyntämiseen tulee suhtautua tasapainoisesti tekijänoikeuksia ja taiteilijoiden työtä kunnioittaen.

Tekoäly tulee olemaan mahdollisuus ja luovilla aloilla hyödynnettävä työväline, mutta asiantuntijalausunnon mukaan se myös uhkaa heikentää taiteilijoiden työnteko- ja toimeentulomahdollisuuksia. Esimerkkinä tästä on tuotu esille ihmisten luomien teosten käyttäminen tekoälyn kouluttamisessa. Valiokunta korostaa, että tekoällyn kouluttamiseen kyseenalaisin menetelmin tulee puuttua tehokkaasti. Koska kulttuurialojen talous perustuu tekijänoikeuksiin, tulee vahva tekijänoikeussuoja ja toimivat oikeussuojakeinot turvata teknologian kehittyessä. Tekoälyn koulutusaineistona käytettyjen teosten tekijöitä tulee kompensoida oikeasuhtaisesti ja sen koulutusprosessissa käytettyjen aineistojen tietojen tulee olla avoimesti saatavilla. On tärkeä ottaa huomioon myös se, että tekijänoikeudella suojatun sisällön käyttämiseen tekoälymallin kouluttamisessa tarvitaan oikeudenhaltijan lupa. Asiantuntijalausunnon mukaan generatiivisen tekoälyn aiheuttamat haasteet edellyttävät tekijänoikeuden digitaalisen infrastruktuurin pikaista kehittämistä.

Tekijänoikeusinfrastruktuuria voi luonnehtia tekijänoikeuden tietopohjaiseksi selkärangaksi. Tekijänoikeuksien piirissä tietoa ja käytänteitä on yhdenmukaistettu ja standardisoitu luovilla aloilla viimeisten 20 vuoden aikana tukemaan niiden omia toimintoja, ei niinkään tekijänoikeusjärjestelmän yleisen toimivuuden varmistamiseksi. Tekijänoikeusinfrastruktuuri on kehittynyt erillisenä tietojärjestelmänä, joka on kuitenkin edellytys sille, että luovien alojen liiketoiminnan taustalla olevat tekijänoikeudet toteutuvat käytännössä. Sen laatu ja kattavuus vaihtelevat eri aloilla, mikä on vaikuttanut muun muassa siihen, kuinka hyvin tekijät ovat saaneet palkkion teostensa käytöstä digitaalisessa ympäristössä.

Toimiva tekijänoikeusjärjestelmä edellyttää oikeuksien tehokasta täytäntöönpanoa myös tekoälyn aikakaudella. Saadun selvityksen mukaan tekoälyä ja tekijänoikeuksia koskevaan tilannekuvaan EU:ssa vaikuttaa EU:n tekoälylautakunnan alaisuuteen asetettujen työryhmien valmistelu-työ tekoälyasetukseen sisältyviä velvoitteita koskevista käytännesäännöistä ja koulutusdataa koskevasta tiivistelmästä.

Valiokunnan näkemyksen mukaan selonteon toimeenpanosuunnitelmassa tulee huomioida Suomen aktiivinen rooli tekijänoikeuksien tehokkaassa täytäntöönpanossa sekä EU:n sisämarkkinoilla että kansallisesti. Alan tulevaisuuden kannalta on keskeistä varmistua siitä, että säännöt

Valiokunnan mietintö SiVM 5/2025 vp

ovat luovien sisältöjen tekijöille reilut myös digitaalisessa toimintaympäristössä. Tekijänoikeusjärjestelmän ajantasaisuudesta on huolehdittava jatkuvasti tekijänoikeuslainsäädäntöä ja -politiikkaa päivittämällä.

Kulttuuri on kansallista ja kansainvälistä

Selonteossa on todettu, että taide ja kulttuuri ovat osa sivistystämme ja perintöämme edellisiltä sukupolvilta tuleville ja että suomalaiset voivat olla ylpeitä omasta monipuolisesta kulttuuriperinnöstään. Suomalaisella kulttuurilla on itseisarvo ja kansakuntaa suojaava merkitys epävakaasakin turvallisuusympäristössä. Vahva kulttuuri-identiteetti on pohja terveelle itsetunnolle ja henkisellemme kriisinkestävyydelle. Se auttaa meitä ymmärtämään itseämme osana maailmaa.

Valiokunnan mielestä selonteossa on tunnistettu hyvin kansallisen kulttuurin merkitys demokration ja yhteiskunnallisen luottamuksen ja henkisen kantokyvyn vahvistajana. Samalla on tunnistettu tarve huolehtia suomalaisen kulttuuriperinnön elinvoimaisuudesta. Suomalainen kulttuuri kasvaa ja vahvistuu, kun siinä kuuluu kaikkien ääni. Vakaan ja hyvinvoivan yhteiskunnan tulee pitää kaikkien osallisuudesta huolta. Tämä on tärkeää paitsi suomalaisen luovuuden myös kansainvälisessä toimintaympäristössä menestymisen kannalta.

Selonteossa on kuvattu kulttuurin kansainvälistä vuorovaikutteisuuutta tuomalla esille muun muassa tukirakenteet ja rahoitusinstrumentit sekä verkostoituminen. Valiokunta pitää hyvänä, että selonteon toimeenpanosuunnitelmaa tullaan toteuttamaan vuorovaikutteisesti kulttuurin kansainvälistymisstrategian kanssa. Strategia on tarkoitus laatia ministeriöiden (OKM, UM ja TEM) ja kulttuurialan muiden toimijoiden välisenä yhteistyönä, ja siihen tullaan kirjaamaan muun muassa kansainvälistymisen painopisteet, tavoitteet, ekosysteemien vahvistamisen keinot sekä keskeiset toimenpiteet. Kansainvälistymisen tavoitteita ja toimenpiteitä valmisteltaessa on tarpeen kiinnittää huomiota luovien alojen kansainvälistymisen suunnitelmalliseen kehittämiseen: Suomessa on kansainvälisesti tunnustettuja tekijöitä ja lahjakkuuksia, mutta asiantuntijalausnon mukaan he jäävät yksin kansainvälistymispyrkimyksissään, koska kansainvälistymistä tukevat rakenteet eivät ole riittävät.

Selonteossa on tunnistettu kulttuurin merkitys myös Suomen maakuvan muodostumisessa. Maakuvalla on suora yhteys maan houkuttelevuuteen asumispaikkana, opiskelumaana, matkailukohteena ja jopa investointien kohteena. Mielikuva toisesta maasta syntyy usein kulttuurituotteiden perusteella. Tästäkin näkökulmasta kulttuurilla on tärkeä tehtävä Suomen kansainvälisessä toiminnassa.

Kulttuurialalla työskentelevien osaamisen ja ammattitaidon ylläpitäminen kansainvälisellä tasolla edellyttää jatkuvaa vuorovaikutusta ja verkostoitumista. Elokuvat, pelit, musiikki, muoti ja audiovisuaaliset tuotannot syntyvät usean kansainvälisen toimijan yhteistyönä ja näitä verkostoja on jatkuvasti laajennettava. Tällaiset yhteistyökuviot tuovat suomalaisille osaamista, ja suomalaisen osaamisen kansainvälinen jakaminen puolestaan vahvistaa maakuvaamme korkean koulutustason maana. Tärkeää on myös parantaa kulttuuri- ja luovien alojen ammattilaisten mahdollisuuksia työskennellä ja verkostoitua kotimaassa ja ulkomailla.

Valiokunnan mietintö SiVM 5/2025 vp

Valiokunnan näkemyksen mukaan kulttuuria tulee hyödyntää myös osana ulkosuhteita globaalin vastuun sekä kahden- ja monenvälisten yhteistyösuhteiden vahvistamisessa. Kulttuuri mahdollistaa dialogin ylläpitämistä myös aikana, jolloin ristiriidat vaikeuttavat suoria kohtaamisia. Taiteen ja kulttuurin avulla voimme tehdä näkyviksi vaikeitakin aiheita ja tulla ymmärretyiksi yli kielirajojen.

Viimeaikaiset kriisit ovat osoittaneet, että kansainvälinen solidaarisuus syntyy usein kulttuurin ja taiteen välityksellä. Asiantuntijalausunnossa on tuotu esille, että esimerkiksi Ukrainan kokemus on osoittanut, että kulttuuri luo kansallista resilienssiä ja on myös keino mobilisoida kansainvälistä tukea. Selonteon toimeenpanossa on hyvä varmistaa keinot, joiden avulla voidaan huolehtia siitä, että Suomen tarina, arvot ja kulttuurinen erityislaatu tunnetaan mahdollisimman laajasti.

Selonteon toimeenpanosuunnitelma

Valiokunta painottaa asiantuntijalausunnoissa yleisesti esille tulleen näkemykseen viitaten, että selonteon eduskuntakäsittelyn jälkeen laadittavalla toimeenpanosuunnitelmalla on ratkaiseva merkitys selonteossa esitettyjen tavoitteiden toteutumisessa. Toimeenpanosuunnitelman laadinta tulee toteuttaa osallistamalla laajasti eri toimijoita. Toimeenpanosuunnitelma on tarkoituksenmukaista valmistella poikkihallinnollisesti tarvittavien hallinnonalojen ministeriöiden ja alan muiden toimijoiden kanssa. Tällä voidaan varmistaa eri tahojen tarpeiden tunnistaminen ja myös suunnitelman käytännön toteuttamisen sujuvoittaminen.

Valiokunta pitää oleellisen tärkeänä, että suunnitellusta toimeenpanosuunnitelmasta muodostuu riittävän konkreettinen selonteon tavoitteiden saavuttamiseksi. Kulttuuri tulee tunnistaa siinä keskeisenä kansallisena infrastruktuurina, ei vain satunnaista taloudellista tai toiminnallista tukea tarvitsevana sektorina. Suunnitelman tulisi olla asiakirja, joka mahdollistaa pitkäjänteisen ja selkeän etenemisen. Sen tulee sisältää myös suunnitelma riittävästä rahoituksesta tavoitteiden saavuttamiseksi.

Valiokunta korostaa, että selonteon toimeenpanosuunnitelman tulee jatkossa määrittää kaikkea kulttuurin kannalta merkittävää päätöksentekoa hallintorajoista riippumatta. Toimeenpanosuunnitelman noudattamiseen tulee sitoutua eri hallinnonaloilla ja yli vaalikausien. Valiokunta tukee selonteossa esitetyn valtioneuvostotason ylivaalikautisen toimielimen perustamista selonteon toteutumisen seuraamiseksi ja arvioimiseksi sekä kulttuurin edistämistä koskevien aloitteiden tekemiseksi. Tämä olisi kulttuuripolitiikan roolin vahvistamisen kannalta ensiarvoisen tärkeää.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Sivistysvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy kannanoton selonteon VNS 8/2024 vp johdosta.

Valiokunnan mietintö SiVM 5/2025 vp

Valiokunnan kannanottoehdotus

Eduskunta edellyttää, että

1) hallitus antaa kevätistuntokauden 2026 loppuun mennessä sivistysvaliokunnalle selvityksen selonteon toimeenpanosuunnitelmasta, jonka valmisteluun otetaan mukaan kulttuuri- ja luovien alojen toimijat ja valmistelussa huomioidaan sivistysvaliokunnan mietinnössään esittämät kannanotot ja muut huomiot;

2) toimeenpanosuunnitelmassa painopistealueina ovat luovan alan elinkeinotoiminta ja kasvustrategia luovien alojen BKT-osuuden nostamiseksi mukaan lukien luovien alojen viennin edistäminen ja kansainvälisten rakenteiden vahvistaminen sekä taide- ja kulttuuripalveluiden alueellinen saatavuus ja saavutettavuus — kulttuuri jokaisen oikeutena, tekijänoikeuksien ja kulttuurialan toimijoiden toimeentulon edistäminen, kansallisen kulttuuriperinnön säilyttäminen osana henkistä kriisinkestävyttä ja resilienssiä, lastenkulttuuri sekä lasten ja nuorten osallisuus, terveyden- ja hyvinvoinnin edistäminen taide- ja kulttuuripalveluilla sekä kulttuuripalveluiden merkitys syrjäytymisen ehkäisyssä ja integraatiossa;

3) toimeenpanosuunnitelmassa kiinnitetään erityinen huomio lasten ja nuorten yhdenvertaisiin mahdollisuuksiin osallistua laadukkaaseen taide- ja kulttuurikasvatukseen, sekä lasten ja nuorten saavutettaviin ja saatavilla oleviin taide- ja kulttuuripalveluihin sekä harrastusmahdollisuuksiin kaikkialla Suomessa;

4) toimeenpanosuunnitelmassa sitoudutaan konkreettisiin ja pitkäjänteisiin toimiin taiteen ja kulttuurin rahoitustason nostamiseksi, kulttuurin elinvoimaisuuden vahvistamiseksi, kuten rahoituslähteiden monipuolisuuden kehittämiseksi, rahoituksen ennakoitavuuden lisäämiseksi ja luovien alojen sekä kulttuuritoimijoiden toimeentulon ja sosiaaliturvan parantamiseksi;

5) toimeenpanosuunnitelmassa osana alan kasvun mahdollistamista vahvistetaan toimijoiden omien tulojen kasvattamista, pääomarakenteen kehittymistä sekä toteutetaan lahjoitusten verovähennysoikeus. Kehitetään uusia ja kestäviä kulttuurin rahoitustapoja, millä vahvistetaan julkisen ja yksityisen sektorin rahoittajayhteistyötä sekä vahvistetaan rahoittajien osaamista kulttuurialoista sekä kehitetään tutkimus-, kehitys- ja innovaatio- rahoitusta palvelemaan paremmin luovia aloja. Varmistetaan, että kulttuuri- ja luovien alojen toimijoilla on osaamista yrittäjyyteen ja taloudelliseen toimintaan;

*6) toimeenpanosuunnitelmassa otetaan huomioon selonteosta poiketen myös sillanraken-
tajat kuten galleristit, kääntäjät ja agentit sekä museot, kulttuuriympäristötyö ja arkkitehtuuri;*

7) toimeenpanosuunnitelman valmistelussa kiinnitetään huomiota kulttuurin ja taiteen alueelliseen ja paikalliseen saatavuuteen, sekä saavutettavuuteen kansalliskielillä. Lisäksi valmistelussa kiinnitetään huomiota taiteen vapaan kentän työllisyyteen ja alan toiminta-

Valiokunnan mietintö SiVM 5/2025 vp

edellytysten paranemiseen. Tehtävänämmä on huolehtia paitsi taiteen vapaudesta myös tekijöiden hyvinvoinnista, osaajien riittävydestä ja työmarkkinan toimivuudesta;

8) toimeenpanosuunnitelmassa vahvistetaan sivistystä ja vaalitaan kulttuuriperintöä huolehtien myös kansallisten julkisten taide- ja kulttuuri-instituutioiden toimintaedellytyksistä, jotta näiden rooli osana kulttuurin infrastruktuuria pysyy yllä ja tekee Suomesta kokoaan merkittävemmän kulttuuritoimijan;

9) toimeenpanosuunnitelmassa huolehditaan tekijöiden aseman turvaaminen kehittämällä tekijänoikeuslainsäädäntöä, ajamalla ajantasaista EU-sääntelyä ja sen käyttöönottoa Suomessa ja valvotaan oikeuksien toteutumista. Varmistetaan tasavertaiset neuvotteluasetmat luovien sisältöjen tekijöille ja sisältötuotantoyrityksille. Tekoäly ja digitalisaatio ilman riittävää sääntelyä ja korvausmekanismeja haastavat perinteiset tekijänoikeudet ja hapertavat taiteilijoiden tulonmuodostusta. Vahvistetaan kulttuuri- ja luovan alan toimijoiden tekoälyosaamista ja tekoälyinnovaatioiden kehittämistä;

10) toimeenpanosuunnitelman osana seurataan ja arvioidaan laadittujen politiikkaohjelmien toimeenpanoa. Varmistetaan, että taiteen ja kulttuurin strategista asemaa käsitellään valtionhallinnossa yhteistyössä keskeisten ministeriöiden kanssa ottaen huomioon eri politiikka-alat, kuten talouspolitiikka, hyvinvointi- ja terveyspolitiikka, sekä turvallisuuspolitiikka ja että luovat alat nostetaan elinkeinopolitiikan yhdeksi painopistealaksi;

11) toimenpidesuunnitelmassa tulee huolehtia poikkihallinnollisesta yhteistyöstä taidehallinnon ja elinvoimakeskusten sekä toisaalta opetus- ja kulttuuriministeriön, työ- ja elinkeinoministeriön ja ulkoministeriön välillä luovien alojen BKT-osuuden nostamiseksi, sekä kulttuuria koskevan tietopohjan vahvistamisesta kehittämällä kulttuurin valtakunnallista tilastointia. Kulttuuripoliittisesta selonteosta ja sen toimeenpanosta tehdään tutkituun tietoon pohjaava seuranta;

12) hallitus valmistelee yhteistyössä eri toimijoiden kanssa kulttuurin poikkihallinnollisen kansainvälistymisstrategian, joka sisältää painopisteet, tavoitteet, ekosysteemien vahvistamisen keinot sekä keskeiset toimenpiteet. Näihin kuuluvat tuki- ja rahoitusjärjestelmien yhteentoimivuus, EU-rahoitusohjelmien hyödyntäminen, kansainvälisen liiketoiminnan ja osaamisen kasvattaminen, kulttuurin ja matkailun yhteistyön vahvistaminen, taiteen alojen välittäjäportaan ja agentuuriosaamisen vahvistaminen, luovien alojen ammattilaisten kansainvälinen liikkuvuus ja kulttuuri osana ulkosuhteita sekä maakuvatyötä.

Valiokunnan mietintö SiVM 5/2025 vp

Helsingissä 11.6.2025

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Tuula Haatainen sd
varapuheenjohtaja Ari Koponen ps
jäsen Maaret Castrén kok
jäsen Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Pia Hiltunen sd
jäsen Inka Hopsu vihr
jäsen Hanna Kosonen kesk
jäsen Milla Lahdenperä kok
jäsen Mia Laiho kok
jäsen Pia Lohikoski vas
jäsen Mikko Ollikainen r
jäsen Nasima Razmyar sd
jäsen Sara Seppänen ps
jäsen Markku Siponen kesk
jäsen Jaana Strandman ps
jäsen Oskari Valtola kok
varajäsen Marko Kilpi kok (osittain)

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Lahtinen

Valiokunnan mietintö SiVM 5/2025 vp
Vastalause 1

Vastalause 1

Perustelut

Vasemmistoliiton mukaan taidetta ja kulttuuria on vaalittava moninaisina ja niiden tulee olla kaikkien saatavilla. Kulttuuripolitiikan tavoitteena on oltava, että sosioekonominen tausta tai perheen kulttuurinen pääoma tai sen puuttuminen eivät sanele pääsyä aktiiviseksi taiteen toimijaksi tai kokijaksi.

Taiteen ja kulttuurin saavutettavuuden toteutumiseen vaikuttavat tämän hetken Suomessa lukuisat niin alueelliseen sijaintiin, sosioekonomiseen asemaan, toimintakykyyn kuin kieleen ja kulttuuristaan liittyvät tekijät. Käytännössä taide- ja kulttuuripalvelut eivät ole kaikkien saavutettavissa.

Vaikka luovan työn merkitys kansantaloudessa tarvitsee enemmän tunnustamista ja tunnistamista, selonteossa on painotettava enemmän taiteen ja kulttuurin autonomiaa ja itseisarvoa sekä käytävä läpi ratkaisuja, jotka takaavat taiteen ja kulttuurin vapauden.

Taiteen ja kulttuurin julkinen tuki on olennaisessa asemassa näiden periaatteiden tukemisessa ja siinä, että Suomessa on tulevaisuudessakin sisällöllisesti ja laadullisesti rikasta ja elinvoimaista taidetta ja kulttuuria.

Sivistysvaliokunnalle annetussa lausunnossa tuodaan esille, kuinka suomalainen yhteiskunta on muuttunut kilpailukyky-yhteiskunnaksi, mikä näkyy myös kulttuuripolitiikan markkinaistumisena. Myös kulttuuripoliittisessa selonteossa näkyy paikoittain, että kulttuuriin ja taiteeseen viitataan paljon ”luovana taloutena”. Vasemmistoliitto painottaa sitä, että taiteen vapaus ja kaikkien oikeus kulttuuriin ja taiteeseen eivät kuitenkaan välttämättä toteudu pelkästään markkinoiden varassa.

Kulttuuripolitiikan merkitys on nähtävä myös muilla politiikan osa-alueilla nykyistä paremmin, sillä kulttuuri on ekologisesti ja sosiaalisesti kestävä, kasvuvoimainen ja tulevaisuuteen kurkottava talouden sektori. Vaikka kulttuuri on käsitettävä laajasti, selonteon rinnalle tehtävässä toimenpidesuunnitelmassa on kuitenkin tehtävä priorisointeja, nimettävä selkeät vastuutahot ja aikataulutettava konkreettiset taide- ja kulttuuripolitiikan tavoitteet lyhyelle ja pitkälle aikavälille. Vain näin selonteko on aidosti toimeenpantavissa. Tavoitteita on seurattava ja niiden seurannasta on raportoitava eduskunnalle.

Kulttuuripoliittinen selonteko ja sille laadittava toimeenpanosuunnitelma ovat olennaisessa asemassa kulttuuripolitiikan pitkäjänteisyydelle. On hyvä, että selonteossa tunnustetaan ja tunnustetaan, että julkisen rahoituksen vastuu on turvata jokaiselle kulttuurin saavutettavuus.

Kulttuuripoliittinen selonteko on kuitenkin suuressa ristiriidassa hallituksen politiikan kanssa, sillä hallitus leikkaa isolla kädellä taiteesta ja kulttuurista. Lisäksi köyhyyden lisääminen ja sosiaaliturvaleikkaukset ovat kulttuuripoliittinen kysymys, koska ne iskevät suoraan sekä taiteen ja

Valiokunnan mietintö SiVM 5/2025 vp
Vastalause 1

kulttuurin tekemisen mahdollisuuksiin että mahdollisuuksiin päästä kokemaan taidetta ja kulttuuria.

Kulttuuripoliittiselle selonteolle tehtävän toimenpidesuunnitelman on oltava riittävän konkreettinen ja kunnianhimoinen, jotta suuri ristiriita hallituksen politiikan ja kulttuuripoliittisen selonteon välillä pystytään edes jotenkin ylittämään. Orpon-Purran hallituksen on aloitettava kulttuuripoliittisen selonteon toimeenpano jo omalla hallituskaudellaan, eikä jätettävä sitä pelkästään tuleville hallituksille.

Taiteen ja kulttuurin rahoitus

Pitkäjänteisen rahoituksen kehittämissuunnitelman on oltava yksi tärkeimmistä osista kulttuuripoliittisen selonteon rinnalle tehtävässä toimenpidesuunnitelmassa. Kulttuurin ja taiteen rahoituksen on mahdollistettava myös rohkeat kokeilut, jotta taide ja kulttuuri kehittyvät, elävät ajassa ja mahdollistavat kriittisen ajattelun.

Vasemmistoliiton mukaan taiteen ja kulttuurin rahoituksen osuus on saatava prosenttiin valtion budjetista seuraavan hallituskauden aikana. Taiteen ja kulttuurin rahoituksen monipuolistaminen ei saa tarkoittaa valtion rahoituksesta leikkaamista.

Hallituksen kulttuurileikkausten vuoksi kulttuurin osuus valtion menoista kuitenkin laskee lähivuosina. Tänä vuonna opetus- ja kulttuuriministeriön taiteen ja kulttuurin budjettiluvun 29.80 rahoitus on 535 miljoonaa euroa eli noin 0,6 prosenttia valtion talousarviomenoista. Osuus on hallituksen leikkausten vuoksi laskenut, sillä vuonna 2024 taiteen ja kulttuurin budjettiluvun osuus oli noin 0,7 prosenttia valtion talousarviomenoista. Nämä ovat suhteessa isoja leikkauksia taiteen ja kulttuurin pienessä rahoitusosuudessa, ja niillä on kauaskantoisia vaikutuksia taiteen ja kulttuurin kokonaisuudessa. Jos tätä suuntaa ei saada käännettyä jo tällä hallituskaudella, kulttuuripoliittisen selonteon hyviä kirjauksia ei voida toteuttaa.

Monet valtionosuuksia saavat toimijat, kuten teatterit ja orkesterit, työllistävät paitsi omia vakituksia työntekijöitään myös suuren joukon kulttuurialan freelancereita ja pieniä yrityksiä. Kun valtionosuuksista leikataan, ensimmäisenä heikentyykin freelancereiden työllisyys. Valtion rahoituksen vahvistaminen on tärkeää myös sen vuoksi, että vapaan kentän tukia voidaan lisätä.

Valtion lisäksi kunnilla on merkittävä rooli kulttuuripalvelujen rahoittajana ja järjestäjänä osana kansalaisten peruspalveluja. Kunnilla on hyvin erilaiset mahdollisuudet paikata vähenevää valtionrahoitusta. Kuntaliiton vuoden 2024 lopussa tekemän suurimpien kaupunkien talousjohtajilta keräämän tiedon mukaan vain muutama kaupunki kompensoi kulttuurin vähenevää valtionrahoitusta. Lisäksi hallitus leikkaa myös kuntien valtionosuuksista, mikä heikentää osaltaan myös kuntien kulttuuripalvelujen rahoitusta.

Myös hallituksen veropolitiikka vie väärään suuntaan taiteen ja kulttuurin saavutettavuutta. Hallitus nosti kirjojen, taide-esineiden sekä taide- ja kulttuuritapahtumien arvonlisäveroa, mikä uhkaa nostaa hintoja. Taide- ja kulttuuripalveluiden hinta muodostaa monelle osallistumisen esteen erilaisiin tapahtumiin ja kulttuuripalveluihin. Aktiivinen kulttuuriin osallistuminen tai osallistumattomuus myös periytyy sukupolvelta toiselle, ja tätä kehitystä hallitus kiihdyttää.

Valiokunnan mietintö SiVM 5/2025 vp
Vastalause 1

Taiteen ja kulttuurin tekijät

Taidetta ja kulttuuria ei ole ilman tekijöitä. Taiteen tekijöiden toimeentuloedellytysten kehittäminen ja ylläpito ovat yksi tärkeimmistä edellytyksistä kulttuuripoliittisen selonteon tavoitteiden ylläpidolle.

Varsinkin esittävä taide toipuu edelleen koronapandemiasta ja tarvitsee edelleen pitkäjänteistä tukea ja muuta koronan jälkihoitoa ja rahoituksen ennakoitavuutta, eikä lyhytnäköisiä ja rajuja leikkauksia. Koko kulttuuri- ja taidealalla koetaan koko ajan suurta epävarmuutta tulevast.

Kulttuuriala on merkittävä työllistäjä ja hallituksen leikkaukset lisäävät kulttuurialan työttömyyttä. Kulttuuri- ja taidekenttä on myös merkittävä elinvoimatekijä, jonka vaikutukset myös muiden alojen, kuten matkailu-, kuljetus- ja ravintola-alan, työllisyyteen ja toimintamahdollisuuksiin ovat merkittävät.

Kulttuurilla on merkittävä osansa myös harrastustoimintana vauvasta vaariin. Myös harrastustoiminnan toteuttamiseen tarvitaan kuitenkin kulttuurin ammattilaisia. Hallitus on jo heikentänyt kulttuurin harrastusmahdollisuuksia sekä työllisyyttä vapaan sivistystyön leikkauksillaan.

Kulttuurin ja taiteen rahoituksen epävarmuuden kasvattaminen on iso kysymys kulttuurin ja taiteen tulevaisuuden kannalta. Sivistysvaliokunnalle annetun lausunnon mukaan yhä useampi taiteilija vaihtaa ammattia tai harkitsee sitä. Parhaillaan tekeillä olevan barometriraportin mukaan lähes puolet (45 %) kaikista kyselyyn vastanneista taiteilijoista oli harkinnut ammatinvaihtoa viimeisen vuoden aikana, alle 35-vuotiaista taiteilijoista peräti 55 prosenttia. Tämä kehityssuunta uhkaa kulttuuripoliittisen selonteon tavoitteiden saavuttamista.

Taiteilijat eivät välttämättä saa asianmukaisia korvauksia tekemästään työstä, vaan päinvastoin joutuvat jopa itse rahoittamaan omaa taiteellista työskentelyään. Vasemmistoliiton mukaan kulttuuripoliittisen selonteon toimenpidesuunnitelmaan on saatava mukaan Reilun taiteen periaatteet, jotka takaavat taiteilijoille reilut palkkiokäytännöt.

Vain harva taiteilija elää pelkästään taiteellisella työllä. Muuta työtä tehdään pääsääntöisesti siksi, että taiteellisesta työstä saatava tulo ei riitä elämiseen. Yhdellä ihmisellä tuloja voi tulla esimerkiksi lyhytaikaisista työsuhteista, työkorvauksista, myynti- ja lipputuloista, tekijänoikeuskorvauksista ja palkkiosta. Sosiaaliturvajärjestelmämme tunnistaa tämän huonosti ja väliinputoaminen on luovilla aloilla yleistä. Yhdistelmävakuutuksen valmistelu on kannatettava ja tärkeä asia luoville aloille, joissa monesti työllistytään sekä palkansaajana että yrittäjänä. Yhdistelmävakuutukselle on varmistettava riittävä rahoitus, jotta vakuutuksesta ei tule ottajalleen liian kallis ja näin epärealistinen vaihtoehto.

TE-palveluissa ja muiden viranomaisten toiminnassa tarvitaan lisää koulutusta taiteilijoiden työn luonteesta. Sivutoimisen yrittäjän käsitteen tulkintaa on syytä selvittää työttömyysviranomaisen tulkintaohjeissa, ja on varmistuttava siitä, että työskennellessään yhtäaikaaisesti sekä palkansaajana ja yrittäjänä ei samalla menetä oikeuttaan etuuteen. Päätösten on perustuttava mahdollisimman tarkkaan tietoon henkilön todellisesta työllistymisestä. Vasemmistoliitto on ehdottanut, että yritystoiminnan tai omassa työssä työllistymisen sivutoimisuuden arvioinnissa luotettaisiin

Valiokunnan mietintö SiVM 5/2025 vp
Vastalause 1

hakijan omaan ilmoitukseen. Se, että ihminen tippuu kaikkien turvaverkkojen ulkopuolelle, on isompi ongelma kuin mahdolliset väärinkäytökset.

Yhdistelmävakuutus ei kuitenkaan ratkaise kaikkia luovien alojen sosiaaliturvaan liittyviä ongelmia, vaan edelleen on vaarana, että osa ihmisistä jää yhteiskunnan turvaverkkojen ulkopuolelle. Vasemmistoliiton tavoitteena on perustulo, jonka yhtenä päätavoitteena on saada nykyjärjestelmän väliinpuotoajat turvaverkkojen piiriin. Elämisen perusedellytykset kattavan perustulon käyttöönottamisen kautta ratkaistaisiin taiteilijan perustoimeentuloon liittyviä haasteita. Perustulo ei kuitenkaan korvaisi apurahajärjestelmää. Taiteilijoiden toimeentulon vahvistaminen ja epävarmuuden vähentäminen edellyttää molempien kehittämistä.

Myös apurahajärjestelmän uudistaminen on kirjattava kulttuuripoliittisen selonteon toimenpidesuunnitelmaan, koska apurahat mahdollistavat keskittymisen taiteelliseen työhön ja ammatitaidon kehittämiseen sekä taiteen monimuotoisuuden ja vapaan ilmaisun. Apurahalla työskentelevillä taiteilijoilla apurahan taso ei kuitenkaan tällä hetkellä välttämättä riitä elämiseen ja taiteellisen työn kuluihin. Keskeisiä kehittämiskohteita ovat apurahojen tason korotus, elintasoindeksiin sitominen ja apurahavuosien määrän kasvattaminen. Lisäksi taiteilijaeläkkeiden määrää on kasvatettava.

Kuvataiteilijoiden kannalta näyttelypalkkiojärjestelmän kehittäminen ja laajentaminen on tärkeää, ja tälle on osoitettava riittävä rahoitus. Kulttuuripoliittisen selonteon toimenpidesuunnitelmassa on varmistettava, että näyttelypalkkiomallin rahoitus vakiinnutetaan pysyväksi osaksi valtion budjettia.

Vasemmistoliiton mukaan itsensäyöllistäjien neuvotteluasemaa on vahvistettava mahdollistamalla kollektiivinen sopiminen Euroopan komission suuntaviivojen mukaisesti.

Hallitus nosti vuoden 2025 alusta kirjojen arvonnäköveron 10 prosentista 14 prosenttiin, mikä tekee Suomesta kirjojen superverottajan. Valtio saa nyt myydystä kirjasta enemmän kuin sen tekijä, kirjailija itse. Euroopassa kirjan arvonnäköveroprosentti on keskimäärin kuusi, ja esimerkiksi Isossa-Britanniassa kirjoja ei veroteta lainkaan. EU:n lainsäädäntö on vuodesta 2022 asti mahdollistanut kirjojen arvonnäköveron laskemisen nolnaan. Vasemmistoliiton mukaan kirjojen arvonnäkövero onkin laskettava nolnaan lukemisen ja lukutaidon tukemiseksi sekä taiteilijoiden toimeentulon tukemiseksi. Lisäksi kirjahankintojen mahdollistaminen virikeseteleillä olisi keino tukea kirjallisuutta ja kirjailijoita. Suomi on jäänyt jälkeen myös lainauskorvausmäärärahan tasossa verrattuna muihin Pohjoismaihin.

On hyvä, että kulttuuripoliittisessa selonteossa tunnustetaan, että teoksen hyödyntämisen on tuotava aina korvaus tekijälleen. Tekijöiden oikeuksien turvaaminen on tärkeää tekoälyn aikakaudella. Selonteon toimeenpanosuunnitelmassa on oltava tarkemmat askelmerkit sille, että tekijänoikeudella suojatun sisällön hyödyntämiseen tekoälyn kouluttamisessa tulee olla aina oikeudenhaltijan lupa. Koulutusprosessissa käytettyjen aineistojen tietojen tulee olla avoimesti saatavilla. Tekoälyn kielimallien kehittämiseen käytetyt ja käytettävät tekijänoikeuksien alaiset materiaalit tulee korvata tekijöille taannehtivasti nyt ja tulevaisuudessa.

Valiokunnan mietintö SiVM 5/2025 vp
Vastalause 1

Luova ala tarvitsee myös ajantasaista sääntelyä, koska teknologia ja kansainväliset markkinat kehittyvät ja muuttuvat kovaa vauhtia. Erityisesti erilaiset suoratoistopalvelut haastavat sitä, että tekijät saavat oikeudenmukaisen korvauksen työstään ja siitä, mitä heidän työllään kaupallisesti tehdään. Tekijänoikeuksien toteutuminen on varmistettava nykyistä paremmin kaikessa taiteellisessa työssä ja erityisesti uusissa digitaalisissa sovelluksissa.

Hallitus romutti myös yksityisen kopioinnin rahoituksen. Yksityisen kopioinnin hyvytys on tärkeää taiteilijoiden toimeentulolle sekä monien alueellisten kulttuurituotantojen ja -tapahtumien olemassaololle. Kopiointi aiheuttaa merkittäviä tulonmenetyksiä aineettomien sisältöjen tekijöille. Rahoituksen romuttamisen sijasta on aloitettava yksityisen kopioinnin hyvitysmaksujärjestelmän uudistaminen, jotta voimme paremmin turvata tekijöille ja luovalle alalle ennakoitavuutta ja jatkuvuutta.

Selonteon toimeenpanosuunnitelmassa on oltava painopisteenä myös suomalaisen kulttuurin ja taiteen kansainvälistymisrakenteiden vahvistaminen, sillä vaikka moni suomalainen taiteilija menestyy kansainvälisesti, kansainvälistyminen on edelleen vahvasti yksilöiden varassa.

Lapset ja nuoret

Jokaisella lapsella ja nuorella on oikeus taiteeseen ja kulttuuriin ja lasten ja nuorten on oltava yksi toimeenpanosuunnitelman painopisteistä. Jos kulttuuripalveluja kehitetään ainoastaan markkinaehtoisesti, se pakottaa toimijat keskittymään maksukykyisiin asiakkaisiin. Tämä puolestaan sulkee ulos lapset ja nuoret, joille suunnattu kulttuuriohjelma on perinteisesti ollut muita palveluja edullisempaa.

Hallitus väittää, että lasten ja nuorten kulttuuri on jätetty leikkausten ulkopuolelle, mutta tämä ei pidä paikkaansa, koska leikkaukset (niin kulttuurileikkaukset kuin leikkaukset sosiaaliturvaan) kolahtavat myös lastenkulttuurin tekijöihin. Lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriön vuoden 2025 taiteen ja kulttuurin valtakunnallisten yhteisöjen toiminnan yleisavustusleikkaukset osuvat moniin toimijoihin, jotka ovat merkittäviä lasten ja nuorten kulttuurin edistämässä.

Moni hallituksen leikkauksista kärsinyt valtionosuuksia saava toimija tekee aikuisille suunnattujen esitysten lisäksi lapsille suunnattuja esityksiä. Lapsiperheköyhyyden kasvattaminen ei myöskään edistä lasten ja nuorten osallisuutta ja kulttuuripalvelujen eriytymiseen puuttumista.

Vasemmistoliitto haluaa puuttua lasten ja nuorten kulttuuripalvelujen eriarvoistumiseen. Kulttuuripoliittisen selonteon toimenpidesuunnitelmassa on osoitettava riittävä rahoitus ja periaatteet taiteen perusopetukseen tasa-arvorahalle, jotta jokaisella lapsella on mahdollisuus tavoitteelliseen taiteen harrastamiseen ja edetä myös taiteen ammattilaiseksi asti. Taiteen perusopetuksen tasa-arvoraha olisi tarveperustaista koulumaailmasta tutun rahoitusmallin tapaan. Tasa-arvoa pyritään edistämään nyt esimerkiksi sosiaalisin perustein myönnettävin vapaaoppilaspaikoin. Opetushallituksen tietojen mukaan kuitenkin yli puolella taiteen perusopetuksen järjestäjillä ei ole mahdollisuutta maksuttomaan opiskeluun lainkaan.

Lisäksi on varmistettava, että jokaiseen kuntaan saadaan kulttuurikasvatussuunnitelmat ja kulttuurikasvatussuunnitelmat on saatava velvoittavaksi osaksi valtakunnallista perusopetuksen ope-

Valiokunnan mietintö SiVM 5/2025 vp
Vastalause 1

tussuunnitelmaa. Vuonna 2024 noin 80 prosentissa Suomen kunnista oli käytössä kulttuurikasvatussuunnitelma. Kuitenkin kulttuurikasvatussuunnitelmien toteuttamisessa on merkittäviä eroja kuntien välillä. Eroihin vaikuttavat mm. kuntien koko, resurssit, paikalliset tarpeet ja yhteistyökäytännöt.

Lisäksi kulttuurikasvatusohjelma Taidetestaajien rahoitus on vakinaistettava.

Taidetestaajat-ohjelman kautta kokonaisuudelle lasten ikäluokalle ympäri Suomen tarjotaan pääsyliiput ja kuljetukset esimerkiksi oopperaan, teatteriin, sirkukseen, konserttiin tai taidenäyttelyyn. Taidetestaajien kautta voidaan siis puuttua moneen kulttuurin ja taiteen saavutettavuuteen liittyvään tekijään ja vähentää eriarvoistumista.

Harrastamisen Suomen malli on myös olennainen osa lasten ja nuorten kulttuuripalveluja. Mallia tulee edelleen kehittää, jotta lasten ja nuorten mahdollisuus harrastaa kulttuuria on mahdollisimman yhdenvertaista ja monipuolista.

Lastenkulttuurikeskukset ovat merkittäviä lastenkulttuuripalvelujen tuottajia, jotka mahdollistavat myös pitkäjänteisen taiteiden harrastamisen. Ne järjestävät tapahtumia lapsiperheille, kouluille ja päiväkodeille. Lastenkulttuurikeskusten valtionavustusta on vahvistettava indeksikorotuksilla.

Kulttuuripalvelujen alueellinen saavutettavuus

Tällä hetkellä monet taide- ja kulttuuripalvelut keskittyvät suuriin kaupunkeihin. Selonteossa ei anneta riittäviä keinoja kulttuuripalvelujen alueelliseen eriarvoistumiseen puuttumiseksi. Kulttuuripalvelujen saavutettavuus koko maassa on tärkeää myös kulttuurin alueellisten erityispiirteiden säilyttämiseksi. Lisäksi kunnat ovat hyvin erilaisissa asemassa siinä, miten ne paikkaavat tai pystyvät paikkaamaan hallituksen kulttuurileikkauksia.

Hallituksen kulttuurileikkaukset kiihdyttävätkin kulttuuripalvelujen alueellista eriytymistä ja suurimmat kärsijät ovat pienten, maaseutumaisten kuntien ihmiset. Esimerkiksi moni maakuntien teatteri on leikkausten vuoksi pahoissa vaikeuksissa, ja jos leikkaukset jatkuvat tulevana vuosina samanlaisina, teattereita häviää, toiminta loppuu ja laajat alueet Suomessa jäävät ilman teatteritoimintaa. Sama koskee myös esimerkiksi orkestereita.

Vaarana on, että kulttuurileikkaukset kertaantuvat kunnissa, jos myös kunnat leikkaavat kulttuurista. Kunnat ovat keskenään myös hyvin erilaisissa tilanteissa siinä, mitkä niiden mahdollisuudet on paikata hallituksen leikkauksia.

Myös vapaan sivistystyön leikkaukset ovat kulttuurista leikkaamista. Monessa kunnassa vapaan sivistystyön oppilaitokset ovat kirjastojen lisäksi lähestulkoon ainoita paikkoja, joissa eri-ikäiset pääsevät kulttuurielämysten piiriin taito- ja taideaineita harjoittamalla. Vapaa sivistystyö myös työllistää luovan alan ihmisiä, eli leikkaukset heikentävät alan työllisyyttä.

Vasemmistoliiton mukaan kiertäviä ja liikkuvia kulttuuripalveluja on kehitettävä strategisesti, jotta kulttuuripalvelujen saatavuus säilyy koko maassa. Lisäksi taiteen ja kulttuurin koulutuksen

Valiokunnan mietintö SiVM 5/2025 vp
Vastalause 1

valtakunnallinen kattavuus on tärkeää alueellisen saavutettavuuden parantamisessa. Taiteen koulutus on yksi merkittävä keino edistää alueen aktiivista kulttuurielämää.

Taidetta ja kulttuuria on vietävä enemmän sinne, missä ihmiset asuvat ja liikkuvat.

Tässä tärkeää on taiteen prosenttiperiaatteen, jossa vähintään prosentti rakennuskustannuksista käytetään taiteeseen, edistäminen. Valtion on oltava esikuvana omissa rakennushankkeissaan taiteen prosenttiperiaatteen edistämiseksi.

Lisäksi kirjastojen rooli esimerkiksi kulttuuripalvelujen alueellisen tasa-arvon merkittävänä vahvistajana jää selonteossa liian pienelle huomiolle. Suomen jokaisessa kunnassa toimii kirjasto, ja kirjastoverkoston tulevaisuudesta huolehtiminen on merkittävä kulttuuripoliittinen kysymys. On hyvä, että selonteossa luvataan kirja-alalle kansallinen toimenpideohjelma, mutta kirja-ala olisi hyvä huomioida myös esimerkiksi verotuksessa, eikä nostaa kirjojen arvonnalisäveroa.

Tieto ja tutkimus

Kulttuuripoliittiseen selontekoon on saatava mukaan taiteellisen akateemisen tutkimuksen toimintaedellytysten vahvistaminen. Suomalaisissa yliopistoissa taiteen tutkimus ja sen kehittäminen on korkeatasoista. Taiteellinen tutkimus voi myös taiteen tutkimuksen lisäksi käsitellä muita aloja taiteen keinoin.

Tarvitsemme tutkittua tietoa myös kulttuuripolitiikan tekemisen pohjaksi, ja tämä tieto on tällä hetkellä melko hajanaista. Myös kulttuuripoliittisen selonteon toteutuksen ja seurannan on perustuttava tutkittuun tietoon. Kulttuuripolitiikan tavoitteiden toteutumisen seurantaan tarvitaan myös kunnolliset mittarit. Tätä varten on tärkeä tukea Cuporen kaltaisia taiteeseen ja kulttuuriin keskittyviä tutkimuslaitoksia. Arkistojen merkitys kulttuuriperinnön säilyttämisessä ja ylläpitämisessä jää selonteossa liian vähälle huomiolle.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotan,

että selonteon johdosta hyväksytään seuraava kannanotto.

Vastalauseen kannanottoehdotus

1. Eduskunta edellyttää, että osana kulttuuripoliittisen selonteon toimeenpanosuunnitelmaa on pitkäjänteinen kulttuurin ja taiteen rahoituksen kehittämissuunnitelma, jossa tavoitteena on taiteen ja kulttuurin rahoituksen osuuden saaminen prosenttiin valtion budjetista seuraavan hallituskauden aikana.

2. Eduskunta edellyttää, että luovien alojen sosiaaliturvaa vahvistetaan. Yhdistelmävakuitukselle on varattava riittävät resurssit, jotta siitä ei tule ottajalleen liian kallis. TE-palveluissa ja muiden viranomaisten toiminnassa tarvitaan lisää koulutusta taiteilijoiden työn luonteesta. Yritystoiminnan tai omassa työssä työllistymisen sivutoimisuuden arvioinnissa

Valiokunnan mietintö SiVM 5/2025 vp
Vastalause 1

on luotettava hakijan omaan ilmoitukseen. Pitkällä aikavälillä käyttöön tulee ottaa eläimen perusedellytykset kattava perustulo, jolla ratkaistaan taiteilijan perustoimeentuloon liittyviä haasteita.

3. Eduskunta edellyttää, että apurahajärjestelmän kehittäminen kirjataan kulttuuripoliittisen selonteon toimenpidesuunnitelmaan. Keskeisiä kehittämiskohteita ovat apurahojen tason korotus, elintasoindeksiin sitominen ja apurahavuosien määrän kasvattaminen. Lisäksi taiteilijaeläkkeiden määrää on kasvatettava.

4. Eduskunta edellyttää, että näyttelypalkkiojärjestelmän kehittäminen ja laajentaminen kirjataan toimeenpanosuunnitelmaan ja sille osoitetaan riittävä rahoitus.

5. Eduskunta edellyttää, että Reilun taiteen periaatteet kirjataan selonteon toimeenpanosuunnitelmaan.

6. Eduskunta edellyttää, että kirjojen arvonlisävero lasketaan nollaan lukemisen ja lukutaidon tukemiseksi sekä taiteilijoiden toimeentulon tukemiseksi. Lisäksi mahdollistetaan kirjahankinnat virikeseteleillä.

7. Eduskunta edellyttää, että lainauskorvaukset nostetaan pohjoismaiselle tasolle ja ns. Celia-korvaukset ajantasaistetaan ja ns. vähälevikkisen kirjallisuuden ostotuki palauteaan.

8. Eduskunta edellyttää, että av-kannustin vakiinnutetaan työ- ja elinkeinoministeriön budjettiin.

9. Eduskunta edellyttää, että toimeenpanosuunnitelmassa on tarkat askelmerkit sille, että tekijänoikeudella suojatun sisällön hyödyntämiseen tekoälyn kouluttamisessa tulee olla aina oikeudenhaltijan lupa. Lisäksi on varmistettava, että tekoälyn kielimallien kehittämiseen käytetyt ja käytettävät tekijänoikeuksien alaiset materiaalit tulee korvata tekijöille taannehtivasti nyt ja tulevaisuudessa.

10. Eduskunta edellyttää, että yksityisen kopioinnin hyvitysmaksujärjestelmä uudistetaan leikkausten sijasta, jotta voimme paremmin turvata tekijöille ja luovalle alalle ennakoitavuutta ja jatkuvuutta.

11. Eduskunta edellyttää, että kulttuuripoliittisen selonteon toimenpidesuunnitelmassa osoitetaan riittävä rahoitus ja periaatteet taiteen perusopetuksen tasa-arvorahalle.

12. Eduskunta edellyttää, että varmistetaan jokaiseen kuntaan kulttuurikasvatussuunnitelmat ja että ne saadaan velvoittaviksi osaksi valtakunnallista perusopetuksen opetussuunnitelmaa.

13. Eduskunta edellyttää, että kulttuurikasvatusohjelma Taidetestaajien rahoitus vakinaistetaan ja että Lastenkulttuurikeskusten valtionavustusta vahvistetaan.

Valiokunnan mietintö SiVM 5/2025 vp
Vastalause 1

14. Eduskunta edellyttää, että kiertäviä ja liikkuvia kulttuuripalveluja kehitetään strategisesti, jotta kulttuuripalvelujen saatavuus säilyy koko maassa.

15. Eduskunta edellyttää, että kulttuuripoliittisen selonteon toimeenpano ja seuranta nojaavat tutkittuun tietoon. Suomalaisen kulttuuripolitiikan tilasta tuotetaan yleiskuva hajallaan olevan tiedon sijasta.

Helsingissä 11.6.2025

Pia Lohikoski vas

Valiokunnan mietintö SiVM 5/2025 vp
Vastalause 2

Vastalause 2

Perustelut

Kulttuuripoliittisen selonteon tarkoituksena on ollut tuottaa kunnianhimoinen tulevaisuuskuva, joka mahdollistaa Suomen taide- ja kulttuuripolitiikan pitkjänteisen kehittämisen. Selonteossa linjataan joitain toimia tavoitteiden saavuttamiseksi, mutta selonteko tarvitsee rinnalleen kattavan kulttuuri- ja taidealan kanssa yhdessä valmistellun toimeenpanosuunnitelman. Toimeenpanon ensimmäiset vaiheet on syytä käynnistää vuoden 2025 aikana. Lisäksi tarvitaan pitkjänteinen, ylivaalikautinen ja parlamentaarisesti sovittu kasvava rahoitus, jotta selonteon hyvät tavoitteet eivät jää ilmaan ja toteutumatta.

Selonteon kasvutavoite: luovan talouden osuuden kaksinkertaistaminen bruttokansantuotteesta on hyvä ja vaatii selkeän aikataulutuksen ja seurannan toteutumisedellytysten vahvistumiseksi. Jotta selonteon tavoitteisiin päästäisiin, tulee vihreistä varmistaa kulttuurin rahoitusosuuden nostaminen yhteen prosenttiin valtion budjetista. Tämä rahoituksen nosto mahdollistaisi kulttuuri-alan kansantaloudelle tuottaman arvonlisän nostamisen.

Kulttuurialan rahoituksen nostaminen on investointi, joka tukee myös hyvinvoinnin vahvistumista, kun kulttuurin moninaisuus edistyy ja saavutettavuus paranee. Taide ja kulttuuri lisäävät alueellista vetovoimaa, kulttuurimatkailua sekä edesauttavat talouden kehitystä useilla eri sektoreilla. Kulttuuriala tuottaa innovaatioita ja luo pohjaa muiden alojen innovaatioille, viennille ja kansainväliselle yhteistyölle.

Oleellista on myös se, minne lisäresurssit ohjautuvat. Resursseista on erityisen suuri vaje ruohonjuuri- ja harrastajatoiminnan tasolla, jonne suuntautuu vain hyvin pieni osa valtion kulttuurirahoituksesta. Toisaalta rahoitusta tarvitaan vientiä ja kansainvälistymistä edistävälle organisaatioille ja erilaisille sillanrakentajaorganisaatioille. Verrattuna verrokkimaihimme, kuten Ruotsiin, Suomessa kyetään hyödyntämään aineetonta arvonluontia verrattain vähän. Alitamme myös Euroopan maiden keskiarvon selvästi.

Luovissa aloissa on Suomen talouden kasvulle huomattavaa hyödyntämätöntä potentiaalia. Luovan alan kasvustrategia julkaistiin juuri, mutta vaatii sekin toimeenpanoa ja yhteistyötä taide- ja kulttuurialan kanssa. Taiteen "laadun" säilyminen on oleellinen tekijä myös tavoitellun kasvun taustalla. Kasvustrategian yhteydessä edistetään kansallisten toimenpiteiden ohella toimialakohtaisia kasvusopimuksia. Kasvusopimukset ovat toimenpideohjelmia, joissa elinkeinojohtoisesti haetaan toimintatapoja, rahoitusta ja konkreettisia toteutustapoja toimeenpanna kasvusopimuksiin kirjattuja tavoitteita ja toimenpiteitä elinkeinon ja julkisen sektorin yhteistyönä.

Luovien alojen kansainvälistymisen ja viennin edistämiseen on jatkossa turvattava riittävä asiantuntemus ja rahoitus.

Selonteossa esitettävän tulevaisuuskuvan ja toimenpiteiden perustana on taide- ja kulttuurialan tilannekuva sekä keskeiset toimintaympäristöä muuttavat tekijät, joihin pitää reagoida ja varautua.

Valiokunnan mietintö SiVM 5/2025 vp
Vastalause 2

Näitä ovat mm. tekoälyn kehitys ja digitalisaatio, tekijänoikeuksien hapertuminen sekä verotuksen muutokset, kuten alv-korotus.

Tekoäly ja digitalisaatio ilman riittävää säätelyä ja korvausmekanismeja haastavat perinteiset tekijänoikeudet ja taiteilijoiden tulonmuodostuksen. Luovan alan yritykset eivät voi pärjätä, ellei tekijänoikeuksia suojata kunnolla. Siksi luovien sisältöjen käyttöön tekoälyn kouluttamisessa tulee aina olla tekijän suostumus ja siitä tulee maksaa kohtuullinen korvaus, kuten tekijänoikeusdirektiivi ja -laki edellyttävät jo nyt. Tätä ei voi turvata ilman riittävää tiedonsaantia: tekoälyalustojen tulee kertoa, mitä materiaalia generatiivisen tekoälymallin kouluttamiseen on käytetty. Nämä kolme asiaa (korvaus, lupa, tiedonsaanti) on tarpeen huomioida tekoälyn säätelyssä.

Aivan oleellista taiteen ja kulttuurin synnylle on huolehtia ns. alkutuotannosta eli taiteilijoiden asemasta ja työn taloudellisesta elinkelpoisuudesta. Yksi vihreiden esittämä vaihtoehto on poistaa verotuksellisia kasvun esteitä luovilta aloilta. Tekijänoikeustulojen verotuksessa voitaisiin siirtyä Ruotsin malliin, jossa tekijä itse valitsee, haluaako hän tekijänoikeustulot ansiotulona vai yritykselle tilitettävänä tulona. Tämä helpottaisi luovan sisältöliiketoiminnan investointien rahoittamista.

Niin taiteilijoiden kuin muidenkin kulttuuri- ja luovien alojen toimijoiden toimeentuloa ja sosiaaliturvaa tulee vihreistä parantaa. Suuri osa kulttuuri- ja taidealojen työntekijöistä toimii freelancereina tai yrittäjinä ilman vakituista työnantajaa tai työsuhdetta. Kulttuurialalla työskentelevien siirtymä palkkatyön, yrittäjyyden ja apurahojen välillä tulee helpottaa. On hyvä, että yhdistelmävakuutus etenee. Se ei saisi tulla ottajalleen liian kalliiksi, jotta vakuutuksen ottaisi mahdollisimman moni. Yhdistelmävakuutuksen piiriin tulisi lisätä apurahataiteilijat ja jatkaa systemaattisesti sosiaaliturvajärjestelmän kehitystä kohti perustuloa, ensiaskeleena tulisi palauttaa työttömyysturvan suojaosat.

Valiokunnan mietinnön linjausten lisäksi haluamme vihreissä nostaa esiin konkreettisia ehdotuksia selonteon toimeenpanosuunnitelmaan ja varmistaa, että osana sitä etenevät ainakin seuraavat kuulemisissa nousseet konkreettiset sisällöt:

Kaikkien nuorten osallisuutta taiteen ja kulttuurin kokemiseen ja tekemiseen vahvistetaan. Harrastamisen Suomen mallia kehitetään huomioimaan paremmin kaikkien lasten mahdollisuus pitkäjänteisesti osallistua kulttuuri- ja taidekasvatukseen, taiteen perusopetuksen riittävät resurssit turvataan ja taidetestaajatoiminnan valtion rahoitus vakiinnutetaan.

Toimeenpanosuunnitelman osana laaditaan eri taiteenaloille ja kulttuurin instituutioille (ml. museot) tiekartta siitä, selonteon tavoitteiden toteuttamisesta.

Kirja-alasta laaditaan kirjallisuuspoliittinen ohjelma, minkä tulee kattaa kaikki kirjallisuuden lajit mukaan lukien tietokirjallisuus. Tiekartassa varmistetaan kirjojen arvonnäköavun lasku, lainauskorvausten tason korotus pohjoismaiselle tasolle, vähälevikkisen kirjallisuuden ostotuen palautus ja Celia-lainauskorvausten toteutuminen jatkossakin myös digitaalisesta materiaalista.

Valiokunnan mietintö SiVM 5/2025 vp
Vastalause 2

Toteutetaan arkkitehtuuripoliittinen ohjelma ja vahvistetaan kuntien ja valtion mahdollisuuksia vaalia rakennusperintöä.

YLE:n tehtävä ja merkittävä rooli on tuottaa, luoda, kehittää ja säilyttää kotimaista kulttuuria, taidetta ja virikkeellistä viihdettä sekä tukea suomalaisen kulttuuriperinnön vaalimista säilytetään.

Av-kannustin vakiinnutetaan valtion budjettiin, ja sen taso pidetään kilpailukykyisenä. Av-alan kannustin on monessa maassa käytössä oleva kansallinen rahoitusmekanismi, jolla valtiot houkuttelevat kansainvälisiä tv- ja elokuvatuotantoja puoleensa. Ulkomaisten investointien lisäksi kannustin mahdollistaa kotimaisen tuotannon viennin.

Yksityisen kopioinnin hyvitysjärjestelmää vahvistetaan. Yksityisen kopioinnin hyvitys on luovan työn tekijöille maksettava korvaus siitä, että jokainen kansalainen saa tallentaa laillisia teoksia omaan yksityiseen käyttöönsä. Digiaikana kopiointi on vain muuttanut muotoaan. Tasoa ei ole nostettu kymmeneen vuoteen, sinä aikana korvauksen reaalin arvo on muuttunut.

Näyttelypalkkiomallia kehitetään ja vahvistetaan. Näyttelypalkkio on taiteilijalle maksettava korvaus näyttelyn eteen tehdystä työstä. Näitä työtehtäviä ovat esimerkiksi näyttelyn suunnittelu, ripustus, taideteosten kuljetukset sekä näyttelyn viestintään, markkinointiin tai oheistapahtumiin, kuten taiteilijatapaamisiin, osallistuminen. Useissa maissa on julkaistu suositukset näyttelypalkkioista tai taiteilijan työtunneista maksettavista palkkioista. Esimerkiksi Ruotsissa vastaava MU-sopimus on parantanut kuvataiteilijoiden toimeentuloa ja selkeyttänyt heidän asemaansa sopimusosapuolena museonäyttelyiden yhteydessä.

Tämän tyyppisten konkreettisten ehdotusten tulisi edetä selonteon toimeenpanosuunnitelmassa alan konkreettisten toimintaedellytysten vahvistumiseksi.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotan,

että eduskunta hyväksyy kannanoton muutoin sivistysvaliokunnan mietinnön mukaisena paitsi täydennettynä seuraavilla kannanoton kohdilla.

Vastalauseen kannanottoehdotus

Eduskunta edellyttää, että

13) laaditaan parlamentaarisesti hyväksytty ylivaalikautinen suunnitelma, jolla luovan talouden osuus bruttokansantuotteesta kaksinkertaistuu, kuten selonteossa tavoitetaso asetetaan, ja varmistetaan kulttuurin rahoitusosuuden nostaminen yhteen prosenttiin valtion budjetista;

Valiokunnan mietintö SiVM 5/2025 vp
Vastalause 2

14) niin taiteilijoiden kuin muidenkin kulttuuri- ja luovien alojen toimijoiden toimeentuloa ja sosiaaliturvaa parannetaan. Suuri osa kulttuuri- ja taidealojen työntekijöistä toimii freelancereina tai yrittäjinä ilman vakituista työnantajaa tai työsuhdetta. Kulttuurialalla työskentelevien siirtymä palkkatyön, yrittäjyyden ja apurahojen välillä tulee helpottaa. Yhdistelmävakuutuksen piiriin tulee lisätä apurahataiteilijat ja jatkaa systemaattisesti kehitystä kohti perustuloa, ensiaskeleena tulee palauttaa työttömyysturvan suojaosat;

15) kirja-alasta tulee laatia kirjallisuuspoliittinen ohjelma, jonka tulee kattaa kaikki kirjallisuuden lajit mukaan lukien tietokirjallisuus. Tiekartassa varmistetaan kirjojen arvonalisäveron lasku, lainauskorvausten tason korotus pohjoismaiselle tasolle, vähälevikkisen kirjallisuuden ostotuen palautus ja Celia-korvausten toteutuminen jatkossakin;

16) toteutetaan arkkitehtuuripoliittinen ohjelma ja vahvistetaan kuntien ja valtion mahdollisuuksia vaalia rakennusperintöä;

17) Av-kannustin vakiinnutetaan valtion budjettiin ja sen taso pidetään kilpailukykyisenä ;

18) yksityisen kopioinnin hyvitysjärjestelmää ja näyttelypalkkiomallia kehitetään ja vahvistetaan.

Helsingissä 11.6.2025

Inka Hopsu vihr